

”SAMA KAI NYT NIMITYKSELLE MIKÄ SE ON”

DISKURSSIT AAMULEHDEN SUKUPUOLINEUTRAALIIN LINJAUKSEEN LIIT-
TYVÄSSÄ KESKUSTELUSSA

Suomen kielen

kandidaatintutkielma

Oulun Yliopisto

12.1.2018

Anna Kerälä

SISÄLLYS

1. AIHE JA JOHDANTO	1
1.1. Tutkimuskohde ja -kysymykset	1
1.2. Sukupuolineutraali kieli	2
1.3. Tutkimusaineisto	4
2. TEORIATAUSTA	5
2.1. Sisällönanalyysi	5
2.2. Kriittinen diskurssianalyysi	8
2.3. Kansanlingvistinen kieliasennetutkimus	11
3. ANALYYSIOSIO	14
3.1. Väheksyntädiskurssi	16
3.2. Valtadiskurssi	20
3.3. Laatudiskurssi	23
3.3.1. Mallinantodiskurssi	23
3.3.2. Laaduttomuusdiskurssi	25
3.4. Vuorovaikutusdiskurssi	27
3.5. Tasa-arvodiskurssi	30
3.5.1. Tasa-arvo myönteisenä -diskurssi	31
3.5.2. <i>Todellinen tasa-arvo</i> -diskurssi	32
3.6. Tunnediskurssi	33
3.7. Diskursseista heijastuvat asenteet	36
4. PÄÄTÄNTÖ	41
LÄHTEET	46

1. AIHE JA JOHDANTO

1.1. Tutkimuskohde ja -kysymykset

Aamulehti ilmoitti 16.9.2017 ottavansa käyttöön sukupuolineutraalit tittelit. Aamulehden mukaan suomi on monella tavalla tasa-arvoinen kieli, mutta titteleiden *mies*-edusosasta on syytä päästä eroon. Lehdessä eduskunnan *puhemies* tai *-nainen* on tästä eteenpäin *puheenjohtaja*. Aamulehti perustelee linjaustaan muun muassa sillä, että kieli ohjaa ajattelua ja jäsentää maailmaa. Lehtitekstissä ei ole syytä painottaa sukupuolta tehtävä- tai ammatinimikkeissä. Aamulehti ottaa kantaa myös muihin maskuliinisiin termeihin, kuten *pääluottamusmies* ja *palomies*. Ne voidaan Aamulehden mukaan korvata termeillä *henkilöstön edustaja* ja *pelastaja*. (Aamulehti 16.9.2017.)

Aamulehden linjaus aiheutti paljon keskustelua sosiaalisessa mediassa. Toiset pitivät linjausta turhana näpertelynä ja toiset taas edistymisenä tasa-arvon suhteen. Esimerkiksi Timo Soini nimittää linjausta blogikirjoituksessaan *aprillipilaksi* ja toivoo, että hänen käyttäessään *mies*-loppuista titteliä se siteerataan oikein jatkossakin. Ville Niinistö taas haluaa *antaa pisteet* Aamulehdelle aloitteesta ja kommentoi, että muutos lähtee pienistä asioista.

Kandidaatintutkielmassani tutkin Aamulehden linjauksesta käytyä keskustelua ja siinä aktivoituvia diskursseja. Tutkin diskursseja kommenteista, joita lukijat ovat kirjoittaneet pääuutisen alle kommenttikenttään. Lisäksi tutkin diskursseista heijastuvia asenteita.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia diskursseja kommenttiketjussa aktivoituu?
- 2) Millaisia asenteita diskurssit heijastavat kielen sukupuolineutraalistamisesta?

Kieli ohjaa ajatteluamme, ja tiedotusvälineiden vaikutus tähän ajatteluun on hyvä ottaa huomioon. Yhä useammat elämänalueet tulevat esiin tiedotusvälineiden välittämänä ja ovat vähintäänkin alttiita niiden vaikutuksille (Pietikäinen 2000: 191). Valitsin aiheen kandidaatintutkielmaani, koska on tärkeää tutkia, millaisena kansalaiset, kielen todelliset käyttäjät, kokevat muutokset kielessä. Äidinkieli on kaikille yhteinen, jopa tunneherkkä asia, joten kielenkäyttö voi nostattaa kiivaitakin mielipiteitä. Hypoteesini tutkimukseen

ryhtyessäni on, että koska kieli on hyvin tunnepitoinen ja monille tärkeä asia, monissa kommenteissa näkyy kirjoittajan tunteet, joiden pohjalta mielipiteitä esitetään. Oletan myös, että Aamulehden linjaus herättää paljon vastarintaa, ja muutokseen suhtaudutaan jopa hyvin torjuvasti. Pyrin ottamaan hypoteesini huomioon analyysissäni.

Aamulehden linjaus sai alkunsa lukijan lähettämästä kirjeestä, jossa hän pohtii kielen sukupuolittuneisuutta. Tämäkin osoittaa, että kansalaiset ovat kiinnostuneita kielestämme. Kielen käyttäjät ovat aina olleet kiinnostuneita esimerkiksi sanaston muodostamisesta, eikä kaikkia uusia muodosteita oteta avoimesti vastaan (Kolehmainen 1995). Vaikkei Aamulehden linjauksessa puhutakaan kielenhuollon suosituksesta, on kansalaisilla omat mielipiteensä yksittäisen lehden tekemästä kielipoliittisesta linjauksesta.

1.2. Sukupuolineutraali kieli

Aiheena kielen sukupuolittuneisuus ei ole uusi. Jo vuonna 1990 Euroopan neuvosto kehotti jäsenvaltioitaan suosimaan sukupuolineutraalia kielenkäyttöä (Euroopan neuvosto 1990). Samana vuonna Riitta Eronen puolestaan kirjoitti Kielikellossa, että monelle tasa-arvoa vaativille ammattinimikkeisiin liittyvä *-mies* aiheuttaa närkästystä. Eronen kuitenkin toteaa, että järjestelmällinen *mies*-johtimen korvaaminen esimerkiksi *henkilöllä* olisi kömpelöä. Hän myös huomauttaa, että *-mies* on kalvennut pelkäsi tekijää osoittavaksi johtimeksi tässä tehtävässä. (Eronen 1990.)

Vuonna 1994 Ulla Tiililä kirjoitti Kielikelloon artikkelin *Kielenhuolto ja kielellinen seksismi. Pitäisikö puhemiehestä tehdä puheenjohtaja?* Tekstissään Tiililä viittaa Euroopan neuvosto suositukseen jäsenvaltioiden tasa-arvoisen kielenkäytön edistämisestä. Tiililän mukaan tiedotusvälineiden, lainsäädännön, julkishallinnon ja koulutuksen kieleen on kiinnitettävä huomiota. Tiililän kirjoittaa, että osalle ihmisistä *puhemies* naiseen viittaavana on yhtä mahdoton ilmaus kuin *kotiäiti* mieheen viittaavana. Tiililä kuitenkin huomauttaa, että suomi pääsee moneen muuhun Euroopan kieleen verrattuna helpolla. Meillä ei ole kieliopillisia sukuja, kuten esimerkiksi saksassa, eikä meillä tehdä eroa sukupuolten välillä henkilöön viitattaessa, vaan sekä naiseen että mieheen viitataan *hän*-pronomiinilla. (Tiililä 1994.)

Vuonna 2002 Kaisa Karppinen kirjoitti Kielikellossa, että sukupuolten välinen tasa-arvo ei median kielessä juuri näy, vaikka yhteiskunnassa se onkin lisääntynyt. Karppinen on lisensiaatintyössään tarkastellut *mies-*, *nainen-*, *poika-*, *tyttö-* ja *tytär-*sanojen käyttöä. Karppisen aineisto osoittaa, että lehtiteksteissä ja yleiskielessä ylipäättään yksittäisiä *mies-*sanoja ja niistä muodostettuja yhdyssanoja ja johdoksia esiintyy yli puolet enemmän kuin vastaavia feminiinimuotoja. Karppisen mukaan tulos on odotuksenmukainen, mutta yllättävää siinä on se, stereotyyppisiä käsityksiä sukupuolista toistetaan yhä sanomalehtikielessä. (Karppinen 2002.)

Vuonna 2009 Suomen kielen lautakunta antoi kannanottonsa aiheesta. Suomen kielen lautakunnan mukaan neuvoston suosituksen huomioiminen on tärkeää. Viestimissä käytettävä kieli luo ja ylläpitää kielenkäytön malleja ja siten joko edistää tai estää tasa-arvoa. Lautakunnan mielestä lainsäädännön ja hallinnon kielessä on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota termien ja sanaston valintaan. Virallisten ammattinimikkeiden ja hallinnon käytänteiden ei ole suotavaa estää sukupuolten välistä tasa-arvoa. (Kotimaisten kielten keskus 22.10.2007.)

Mila Engelbergin mukaan yleisen käsityksen mukaan kielet, joissa ei ole kieliopillista sukua, ovat sukupuolineutraaleja. Tällaiset ajatukset ovat kuitenkin jo sekä kielen että sukupuolentutkimuksessa vanhentuneita. Kielellisenkin seksismin mukaan *mies* käsitetään *naista* ylempiarvoiseksi ja ihmisen prototyyppiksi. Engelberg kertoo, että sellaisetkin neutraalit ilmaukset, kuten *ihminen* tai *suomalainen* käsitetään useimmiten tarkoittavan miestä. (Engelberg 2008: 180.)

Engelberg on tehnyt sukupuolentutkimuksen väitöskirjan ”*Yleispätevä mies: suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus*” (2016), jossa hän käsittelee suomen kielen geneeristä maskuliinisuutta sekä piilomaskuliinisuutta ja syntyperäisten suomen kielisten käsityksiä näistä sanoista. Tutkimus toi esiin, että geneeris-maskuliinisiä ilmauksia, esimerkiksi *esimies*, pidettiin enemmän miestä tarkoittavina kuin vastaavia muodoltaan neutraaleja ilmauksia, esimerkiksi *juristi*. Engelberg pohtii, että vaikka suomen kieltä yleensä pidetään suhteellisen sukupuolineutraalina kielenä genuksettomuuden vuoksi, ihmisviitteisissä ilmaisuissa kuitenkin ilmenee suomen kielessä samalainen *mies-*

keskeisyyden periaate, joka on havaittu muissa kielissä. Engelberg kirjoittaa, että Tilastokeskuksen vuonna 1990 julkaisemassa aakkosellisessa ammattihakemistossa *mies*-loppuisia ammattinimikkeitä oli lähes 400 kappaletta. (Engelberg 2016: 15.)

1.3. Tutkimusaineisto

Aineistoni koostuu Aamulehden uutisen *Aamulehti ottaa käyttöön sukupuolineutraalit tittelit – eduskunnan puhemies on jatkossa puheenjohtaja* lukijakommenteista. Aineistonani käyttämä kommenttiketju sisältää 136 kommenttia. Kommentit on kirjoitettu nimimerkin takaa tai täysin nimettömänä, joten informanttien henkilöllisyys on tuntematon. Kuka tahansa on vapaa kommentoimaan uutista, mutta kommentit käyvät ennakkotarkastuksessa ennen niiden julkaisemista. Kommenttikentän yläpuolella ilmoitetaan, että vihamielisiä, henkilöitä arvostelevia tai perusteettoman negatiivisia kommentteja ei julkaista lainkaan. Myöskin oikeinkirjoituksesta piittaamattomat kommentit kerrotaan jätettävän julkaisematta.

Aineistonkeruu ei tuottanut hankaluuksia. 136 kommenttia oli kirjoitettu uutisen alle runsaassa viikossa. Kommenttien monipuolisuus ja mielipiteiden kirjavuus asettivat tutkimukselle mielenkiintoisen lähtökohdan. Jotkin kommentit aineistossa ovat usean virkkeen pituisia. Osa kommenteista taas ei muodosta predikatiivilausetta, vaan jotkin kommentit muodostuvat vain muutamasta sanasta.

Kandidaatintutkielman laajuuden vuoksi käsittelen ainoastaan kyseistä kommenttiketjua. Keskustelua esiintyy muuallakin aiheesta, ja muutama mielipide- ja blogikirjoituskin on julkaistu, mutta koin tämän kommenttiketjun olevan pituudeltansa riittävä. Vähemmän kommentteja sisältävä ketju ei olisi riittävän laaja, eikä muutamasta blogikirjoituksesta olisi saanut tarpeeksi aineistoa. Lopulta kommenttiketjusta aineistokseni rajautui 127 kommenttia. Jätin analyysistäni pois yhteensä yhdeksän kommenttia, sillä niissä ei joko kommentoida uutista lainkaan tai niissä vastataan muiden kommentoijien kommentteihin.

2. TEORIATAUSTA

Kandidaatintutkielmani teoreettinen tausta pohjautuu sisällönanalyysiin ja kriittiseen diskurssianalyysiin. Tutkielmani on laadullinen analyysi. Laadullisen aineiston analyysissä tuotetaan lisää informaatiota, sillä hajanaisesta aineistosta pyritään saamaan selkeä ja yhtenäistä informaatiota. Aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorioilla tutkimastani ilmiöstä ei ole tekemistä analyysini toteuttamisen tai lopputuloksen kanssa, vaan tutkimukseni on aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 95, 108.)

Aineiston analysoimisen perusteella pyrin nostamaan esille aineistosta aktivoituneita diskursseja ilman aikaisempaa tietoa lopputuloksesta. Laadullinen tutkimus voi sisältää määrällisiä osatarkasteluja (Saviniemen 2015: 90 mukaan Alasuutari 1999: 32, 53). Koen, että vaikka tarkoitukseni onkin kyetä havainnollistamaan aineistoani kertomalla diskursin suuruudesta ja sen osuudesta koko aineistoon esimerkiksi prosenttiosuuksin, tutkielmassani ole määrällisen analyysin funktiota. Näen siis havainnollistavat luvut laadulliseen analyysiin sisältyvänä osatarkasteluna.

Lähestymistapani tutkimukseen on funktionaalinen. Tavoitteenani on selvittää, miten kieli toimii välineenä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Luukka 2000: 135.) Tästä näkökulmasta kielen keskeinen ominaisuus on merkitysten luominen. Funktionaalisisessa lähestymistavassa kuvaus on myös aineistolähtöistä, kuten minunkin tutkielmassani on (Luukka 2000: 142).

2.1. Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysin juuret ovat 1800-luvulla, jolloin sen avulla analysoitiin uskonnollisia tekstejä ja hymnejä. Tieteellisenä menetelmänä se otettiin käyttöön 1950-luvun sosiaalitieteissä. Määrällisen sisällönanalyysin perinteet skandinaviassa ovat pitkät, ja ne pohjautuvat sekä sosiaalifilosofiaan että anglo-amerikkalaiseen empirismiin. Niiden pohjalta sisällönanalyysi on kehittynyt kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen suuntaan. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 21-22).

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina tai teoreettisena viitekehystenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91.) Menetelmän avulla voidaan analysoida kirjoitettua ja suullista kommunikaatiota ja tarkastella asioiden ja tapahtumien merkityksiä, yhteyksiä ja seurauksia. Sisällönanalyysissä tekstin sanat, fraasit ja muut yksiköt luokitellaan merkityksen perusteella samaan luokkaan, kun ne merkitsevät samaa asiaa. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 21–23.)

Sisällönanalyysiä kuvaavana keskeisenä oppikirjana Suomessa voidaan pitää Veikko Pietilän teosta *Sisällön erittely* (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 22). Pietilä määrittelee sisällönerittelyn joukoksi menettelytapoja, joiden avulla dokumenttien sisällöstä tieteellisiä pelisääntöjä noudattaen tehdään havaintoja ja kerätään tietoja. Pietilän mukaan sisällön erittely havaintojen teon ja tiedon keruun välineenä tulee kyseeseen, kun tutkimus joudutaan rakentamaan dokumenttiaineiston pohjalle. (Pietilä 1974: 53–55.) Tutkielmani rakentuu dokumenttiaineiston, eli kommenttien, pohjalle. Siksi sisällönanalyysi on perusteltu tapa lähteä tekemään analyysiä. Sekalaista, erilaisista mielipiteistä rakentuvaa kommenttiketjua on hyödyllistä lähteä purkamaan sisällönanalyysin keinoin taulukoihin.

Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysiä. Diskurssianalyysi ja sisällönanalyysi poikkeavat toisistaan huomion kiinnittymisen suhteen. Sisällönanalyysissä etsitään tekstin merkityksiä, kun taas diskurssianalyysissä tutkitaan, miten merkityksiä tekstissä tuotetaan. Yhteistä on perustuminen maailmansuhteeseen: osassa sisällönanalyysillä toteutetuista tutkimuksista ja diskurssianalyysillä pyritään näkymättömän ymmärtämiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 104). Näkymättömän ymmärtäminen merkitsee tutkielmassani sitä, että kirjoittajan kielelliset valinnat eivät ole perusteiltaan läpinäkyviä. Esimerkiksi kirjoittajan asenteet tulevat ilmi hänen kielellisistä valinnoistaan, mutta nämä valinnat eivät aina ole tietoisia. Vaikka kielenkäyttäjällä on vapaus valita kielelliset ilmaisunsa, kieli ei ole täysin vapaa kahleista. Valinnan runsautta rajaavat esimerkiksi viestintätilanteen ja yhteiskunnan normit ja arvot. Kielenkäyttöön siis kirjautuu yksittäisen kielenkäyttäjän valintojen lisäksi ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnan normeja ja arvoja. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 17-18.)

Sisällönanalyysi voi perustua induktiiviseen tai deduktiiviseen päättelyyn. Induktiivisessä päättelyssä kuvataan käsitteellisesti konkreettista aineistoa, eli se on aineistolähtöistä. Deduktiivinen päättely perustuu loogisiin tai pragmaattisiin sääntöihin tai mentaalimalliin tarkasteltavasta asiasta, eli se perustuu teoriaan ja aiempaan tietoon asiasta. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 24.) Tutkielmassani teen sisällönanalyysiä induktiivisesti, sillä pyrin kuvaamaan konkreettista aineistoa käsitteellisesti esimerkiksi nimeämällä luokkia kuvaavilla käsitteillä. En myöskään määrittele sisältöluokkia etukäteen, vaan lähdän liikkeelle aineistolähtöisesti. (Ks. esim. Saviniemi 2015: 86.)

Ennen analyysin aloittamista sisällönanalyysissä tulee määrittää tutkimuksessa käytettävä analyysiyksikkö (Tuomi & Sarajärvi 2009: 110). Analyysiyksikkönä voi olla esimerkiksi sana, lause, ajatuskokonaisuus tai lausuma. Koska tutkielmassani käsitteelen aineistoa kommentti kerrallaan, määritän analyysiyksiköksi lausuman. Lausuman voi muodostaa useammasta virkkeestä koostuva tekstinkappale. (Latvala & Vanhanen-Nuutinen 2001: 25–26). Aineistossani joissakin kommentteissa on vain yksi virke, toisissa taas kirjoitusta voi olla usean kappaleen verran.

Aineistolähtöiseen sisällönanalyysiin sisältyy kolme vaihetta. Ensimmäiseksi aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Analyysissäni olen tiivistänyt informaatiota redusointivaiheessa siten, että olen poiminut aineiston oleellisen sisällön erilleen aineistosta. Toinen vaihe on klusterointi eli ryhmitely. Aineistosta poimitut ilmaukset käydään tarkasti läpi, ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään omaksi luokakseen, joka nimetään kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineisto siis tiivistyy. Perinteisessä sisällönanalyysissä kolmas vaihe on aineiston abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta hyödyllinen tieto erotetaan ja valikoidun tiedon perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 111.)¹

¹ Latvalan ja Vanhanen-Nuutisen mukaan sisällönanalyysiin sisältyy viisi vaihetta: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, aineiston luokittelu ja tulkinta sekä sisällönanalyysin luotettavuuden arviointi. (2001: 24) Käsitän analyysin vaiheiksi kuitenkin Tuomen ja Sarajärven (2009: 111) mukaan redusoinnin, klusteroinnin ja abstrahoinnin. Katson, että analyysiyksikön valinta tehdään jo ennen analyysiä ja luotettavuus arvioidaan analyysin jälkeen.

2.2. Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittinen diskurssianalyysi on yksi diskurssintutkimuksen viimeaikaisemmista suuntauksista. Se yhdistää kielitieteellisen ja yhteiskunnallisen diskurssin tutkimuksen suuntauksia. Kielitieteellisen diskurssin tutkimuksen tavoin kriittisessä diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita kielenkäytöstä. Yhteiskunnallisen diskurssin tutkimuksen kanssa yhteistä on se, että diskurssi nähdään tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa. Näiden kahden suuntauksen erona voidaan pitää sitä, että yhteiskunnallisen diskurssin tutkimuksen avulla kielen kautta tutkitaan muita ilmiöitä, kun taas kielitieteellisessä diskurssianalyysissä itse kielenkäyttö on tutkimuksen kohteena. (Pietikäinen 2000: 192–193.)

Tutkielmani kannalta kriittinen diskurssianalyysi on perusteltu teoria lähteä tutkimaan aihetta. Kielitieteellinen puoli on tutkimuksessani läsnä, sillä tutkin kieltä, sen käyttöä ja sitä, millaiset kielelliset valinnat aktivoivat diskurseja. Kielen kautta taas pohdin muita ilmiöitä, esimerkiksi sukupuolineutraaliutta koskevia asenteita. Kielen muutos ja etenkin tasa-arvo kielessä heijastaa voimakkaasti yhteiskunnallisia arvoja maailmassa, joten yhteiskunnan rooli on myös tutkimuksessani läsnä. Nämä arvot, valtasuhteet ja ideologiat eivät ole aina läpinäkyviä, vaan kriittisen diskurssianalyysin on tarkoitus paljastaa näitä piileviä taustatekijöitä (Fairclough 2001 [1989]: 4).

Perinteinen diskurssianalyysi kuvaa kielenkäyttöä ja vastaa ensisijaisesti kysymykseen *miten*. Kriittinen diskurssianalyysi vastaa ensisijaisesti kysymykseen *miksi* eli myös siihen, miten ja millä vaikutuksella merkitykset tulevat ilmaistuksi. (Luukka 2000: 152–153.) *Miksi*-kysymykseen vastaan analyysissäni perustelemalla aktivoituvia diskurseja sanavalinnoilla.

Kriittinen diskurssianalyysi eroaa muista diskurssianalyyseistä myös siinä, että sen tarkastelun painopiste on valtasuhteiden, ideologian ja diskurssin yhteen kietoutuneissa suhteissa. Tarkastelu tapahtuu kriittisestä näkökulmasta, ja tavoitteena on saada yhteiskunnallisesti ja poliittisesti relevantteja aiheita diskurssin tutkimukseen ja tätä kautta muuttaa yhteiskuntaa parempaan suuntaan. (Pietikäinen 2000: 193.) Kaksi keskeistä peruslähtökohtaa kriittiselle diskurssianalyysille ovat ne, että se tarkastelee diskurssia sosiaalisena käytänteenä ja tämä tarkastelu tapahtuu kriittisestä näkökulmasta (Pietikäinen 2000: 196).

Sukupuolineutraalius sekä ammattinimistöissä että muuallakin elämässä liittyy yhteiskunnalliseen kenttään vahvasti. Tasa-arvo kielessä kertoo yhteiskunnan arvoista ja kehittyneisyydestä ja siksi koen, että aiheen tutkiminen on tarpeellista ja liittyy yhteiskunnan eteenpäin viemiseen.

Yksi diskurssianalyysin oleellisimmista termeistä tutkielmassani on *diskurssi*, joten sen merkitystä on syytä selvittää. Sana *diskurssi* on lähtöisin latinan sanasta *discursus* eli 'ympäriinsä juokseminen'. Suomeen sana tuli ranskan sanasta *discours* eli 'puhe, esitelmä, juttelu, jaarittelu'. Sana sai teoreettisemman merkityksensä 1960- ja 1970-luvuilla, kun tieteenalat muuttuivat ja uudistuivat ja uudeksi tutkimuksen mielenkiinnonkohteeksi nousi kielen ja yhteiskunnan välinen suhde. Haluttiin keskittyä todelliseen kielenkäyttöön ja oikeisiin ihmisiin ja yhteisöihin. Tämän kielellisen käänteen kautta sana *diskurssi* tuli käyttöön merkitsemään lausetta pidempää ja suurempaa tekstikokonaisuutta tai aineistoa. Sanalla kuvattiin tutkimuksen näkökulman muutosta. (Pietikäinen 2009: 23–24.)

Diskurssi on luonteeltaan dynaaminen termi, ja se voi eri yhteyksissä tarkoittaa erilaisia asioita. *Diskurssin* käsite on epämääräistynyt ja laajentunut samalla, kun diskurssintutkimus on saanut enemmän tilaa kielitieteen ja yhteiskuntatieteiden alueella. (Luukka 2000: 133.) *Diskurssi* voi tarkoittaa esimerkiksi puhetapaa, kielenkäyttöä kontekstissaan, tekstiaineistoa ja lauseita suurempaa kielenkäytön yksikköä (Pietikäinen 2009: 23).

Luukan mukaan näkemys diskurssista itsenäisenä kielellisenä tuotteena, lausetta laajempaa kielellisenä kokonaisuutena, on formalistisen näkökulman perintöä. Oman tutkielmani kannalta kuitenkin funktionaalinen näkemys diskurssista on keskeinen. Funktionaalista näkökulmasta *diskurssi* nähdään sosiaalisen toiminnan muotona tietyssä yhteisössä tai tilanteessa, ei konkreettisenä puhuttuna tai kirjoitettuna tekstinä. Vaihtoehtoisesti se voi tarkoittaa myös sosiologista ilmiötä, jonka kautta välitetään ja tehdään merkityksiä. Keskeistä funktionaaliselle taustaoletukselle on, että *diskurssia* ei analysoida irrallisena kielellisenä ilmiönä, vaan suhteessa kontekstiin. (Luukka 2000: 143-144.)

Funktionaalinen näkemys tuo kuitenkin vain kielitieteellisen puolen diskurssista esiin. Koska teen kriittistä diskurssianalyysiä katson, että diskurssin yhteiskunnallinenkin puoli on otettava huomioon. Siinä missä *diskurssi* on kielitieteilijöille kirjoitusta tai puhuttua

kieltä, suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä kirjallisuudessa *diskurssi* määritetään esimerkiksi eheäksi säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemiksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta. (Luukka 2000: 134–135.) Näen *diskurssin* Pietikäisen diskurssin määritelmän mukaan tapana hahmottaa ja jäsentää maailmaa (Pietikäinen 2000: 192). Säännölliset merkityssuhteet rakentavat yläkäsitteitä, ja yläluokkien perusteella muodostetaan aineistossa aktivoituvat diskurssit. Aktivoituneissa diskursseista näkyy hahmotettu maailma. Diskurssi on siis ikään kuin tekstien taustalla.

Vaikka funktionaalista näkökulmasta diskurssia ei nähdäkään konkreettisenä puhuttuna tai kirjoitettuna tekstinä, ajattelen diskurssin voivan saada tekstimäisen hahmon. Jos puhutaan esimerkiksi tasa-arvodiskurssista, sitä voidaan kielen keinoin kuvailla. Diskurssi on siis muutettavissa tekstiksi. (Hiidenmaa 2000: 166.)

Tutkielmassani nojaudun Norman Fairclough'n diskurssianalyysin malliin. Fairclough'n mukaan kriittinen tutkimusote tuo esille yhteyksiä, jotka ovat piilossa ihmisiltä. Esimerkiksi yhteydet vallan, kielen ja ideologian välillä eivät näyttäyty useimmille tai niitä ei tule ajatelleeksi. Kriittisessä diskurssianalyysissä pyritään tuomaan esille sosiaalisten suhteiden piilotettuja taustatekijöitä. (Fairclough 2001 [1989]: 4.) Tutkimuksessani Fairclough'n ajatus vallan, kielen ja ideologian välisestä suhteesta liittyy sukupuolineutraalin kielen näkymättömiin valtasuhteisiin ja pyrkimyksiin. Useimmat eivät tule ajatelleeksi kielemme sukupuolittuneita ja *mies*-loppuisia nimikkeitä. Vielä harvempi pohtii sitä, millaisia mielikuvia, näkymättömiä tausta-arvoja ja näkökulmia todellisuuteen *mies*-sanat sisältävät. Kuten aiemmin kirjoitin, Engelbergin mukaan niinkin 'neutraalit' sanat kuin *ihminen* ja *suomalainen* käsitetään useimmin tarkoittamaan miestä (Engelberg 2008: 180). Neutraalien sanojen rinnalla *mies*-loppuiset nimikkeet ohjaavat ajattelemaan nimikkeen kohdetta mieheksi.

Kriittisyyden Fairclough määrittelee lähestymistavassa tarkoittavan pyrkimystä ottaa huomioon sosiaalisten käytäntöjen ja kielenkäyttötapojen sidoksisuuden syy- ja seuraussuhteisiin. Näitä sidoksia emme normaalisti edes huomaa. (Fairclough 1997.) Fairlough muistuttaa, että tekstianalyysi on vain yksi osa diskurssianalyysiä. Fairlough jakaa kriittisen diskurssianalyysin kolmeen vaiheeseen: tekstin kuvaukseen, tekstin ja vuorovaiku-

tuksen suhteen tulkintaan sekä ja sosiaalisen kontekstin ja vuorovaikutuksen välisen suhteen kuvailuun. Diskurssinanalyysissä analysoitavat osa-alueet hän jakavaa sanastoon, kielioppiin ja tekstirakenteisiin. (Fairclough 2001 [1989]: 91-116.) Tutkielmassani en varsinaisesti ota tarkastelun kohteeksi Fairclough'n analyysimallia, mutta tutkielmani diskurssianalyttisessä osuudessa sanaston osa-alue on analyysissäni merkittävä. Perustelen aktivoituvia diskursseja kirjoittajien sanavalinnoilla.

2.3. Kansanlingvistiikka

Tutkielmani toisen tutkimuskysymyksen tavoite on tutkia asenteita, joita lausumissa aktivoituvat diskurssit heijastavat. Tutkimukseni aihe sijoittuu osaksi kansanlingvististä tutkimuskenttää. Kansanlingvistiikka on syntynyt 1980–90-luvuilla dialektologian ja sosiolingvistiikan välimaastoon. (Mielikäinen & Palander 2002: 90.) Suomeen tutkimussuunta saapui Yhdysvalloista 2000-luvulla.² Kieliasennetutkimuksen lähestymistavoista kansanlingvistiikka ja sen alalaji kansandialektologia ovat suosittuja suomen kielentutkimuksessa. (Piippo 2016: 31).

Kansanlingvistiikka keskittyy erityisesti tavallisten ihmisten kielitietoisuuteen. Dennis R. Prestonia voidaan pitää kansanlingvistiikan vakiinnuttajana. Nancy Niedzielskin ja Prestonin teos *Folk Linguistics* (2000) on noussut alan keskeiseksi teokseksi. Teoksessa perustellaan muun muassa ei-lingvistien kielikäsitusten ensiarvoisuutta. Kansanlingvistiikassa on osoitettu, että ei-lingvistien näkökulmasta tehdyllä tutkimuksella voidaan ymmärtää kieliyhteisössä eläviä jänniteitä paremmin kuin vain variaatioita tarkastelemalla. (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 224.) Prestonin mukaan aiemmissä tutkimussuuntauksissa ei ole keskitytty tavallisten kielenkäyttäjien havaintoihin kielen variaatioista (Mielikäinen ja Palander 2002: 90). Kansanlingvistiikalle tärkeinä tutkimuskohteina pidetään assosiaatioita erilaisista kielellisistä muodoista ja variaateista, sillä kielenmuutoksen tärkeimmän potentiaalin nähdään olevan erilaisissa stigmoissa (Vaattovaara & Soininen-Stojanov 2006: 226).

² Mielikäisen ja Palanderin mukaan kansanlingvistinen tutkimus alkoi Suomessa jo 1990-luvun lopussa Joensuun ja Jyväskylän yliopistoissa murreasenne- ja murretietoisuustutkimuksilla (2014: 19).

Kielellisten asenteiden tutkimus alkoi 1960-luvulla. Tutkimus on viime vuosikymmeninä laajentunut eri aloille ja esimerkiksi tutkimuksen näkökulmat ovat monipuolistuneet. Suomessa tutkimus alkoi 1970-luvulla sosiolingvivistisistä hankkeista. (Mielikäinen & Palander 2000: 86.) Kieliasennetutkimus on kansanlingvistiikan osa-alue. Tutkimus pohjautuu sosiolingvistiseen, sosiologiseen ja sosiaalipsykologiseen asennetutkimukseen (Garret 2010: 19 & Mielikäinen ja Palander 2000: 86.)

Kieliasennetutkimuksesta puhuttaessa *asenne* on syytä määritellä, mutta sen määrittäminen ei ole helppoa. (Garret 2010: 19). Kielentutkimuksessa *asenne* on ymmärretty väljästi. *Asennetta* määriteltäessä on pohdittu esimerkiksi niiden rakennetta, alkuperää ja funktiota, ja näillä seikoilla on ollut merkitystä myös kielentutkimukseen (Mielikäinen ja Palander 2000: 88). Garret mainitsee Allportin (1954) paljon lainatun *asenne*-määrittelyn, jonka mukaan asenne on opittu tapa ajatella, tuntea ja käyttäytyä jotakin ihmistä (tai objektia) kohtaan tietyllä tavalla (Garret 2010: 19).³

Myös Mielikäinen ja Palander huomauttavat, että asenteet eivät ole synnynnäisiä, vaan ne opitaan. Kieliasenteet muovautuvat vuorovaikutuksessa ja esimerkiksi eri ihmisten kanssa toimiessa asenteet voivat vaihdella (Kalaja 1996: 209). Asenteiden oppiminen kuuluu lapsen ja nuoren sosiaalistumiseen (Mielikäinen ja Palander 2000: 88). Kalajan mukaan asenteet yleisesti määritellään *ihmisten sisäiseksi tilaksi, jonka aiheuttanut jokin ärsyke ja joka voi myöhemmin ohjata heidän käyttäytymistään*. Kalaja lisää, että ärsykkeet, joita kieliasenteisiin sovelletaan, ovat kielellisiä ja ihmisten reaktiot niihin ovat joko kielteisiä tai myönteisiä. (Kalaja 1999: 47.)

Kalaja määrittelee *kieliasenteen* tarkoittavan sellaisia asenteita, joita ihmisillä on esimerkiksi eri kieliä tai saman kielen murteita kohtaan. Asenteet voivat kohdistua myös kielen tai murteen puhujiin. (Kalaja 1999: 46). Thurstone on asennetta määritellesään halunnut tuoda esiin positiiviset ja negatiiviset reaktiot, joita asenteet muodostavat (Garret 2010: 19). Garretin mukaan *kieliasennetta* määriteltäessä on hyödyllistä ottaa käyttöön yleinen

³ Saviniemi on väitöskirjassaan (2015: 28) havainnut, että vaikka esimerkiksi Phil Erwinin (2001: 5; ks. myös suomennos, Erwin 2005: 12) nimeää asennemäärittelmän *opittu taipumus ajatella, tuntea ja käyttäytyä erityisellä tavalla tiettyä kohdetta kohtaan* olevan peräisin Allportilta, varmuutta määrittelmän alkuperästä ei ole.

ydinmääritelmä, ja kehittää sitä tarkastelemalla asenteen eri näkökohtia. Näistä lähtökohdista määritteitä yhdistävä tekijä on asenteen evaluoinnin eli arvioimisen funktio. (Garret 2010: 20.)

Menetelmäni asennetutkimukseen on epäsuora. Epäsuorasta menetelmästä on kyse silloin, kun tutkittavat eivät tiedä, että heidän sanomisiaan tutkitaan (Saviniemi, sähköpostiviesti 21.11.2017). Suoriin menetelmiin taas luetaan esimerkiksi haastattelut tai kyselyt. Suorissa menetelmissä voidaan käyttää esimerkiksi *Likert*-asteikkoa, jossa haastateltava valitsee valmiista vaihtoehdoista sopivimman (esim. ”olen täysin samaa mieltä”). Suurin osa kieliasenteita käsittelevistä tutkimuksista on tehty epäsuoria menetelmiä käyttämällä (Kalaja 1999: 49–50). Koska aineistoni koostuu kirjoittajien avoimista kommenteista enkä ole päässyt hyödyntämään esimerkiksi *Likert*-asteikkoa tutkimuksessani, asenteiden tulkinta tapahtuu diskurssianalyysin pohjalta.

Kansanlingvistiikan ja kansandialektologian uranuurtaja Dennis R. Prestonin mukaan asennetutkimusta on vain epäsuorinmenetelmin tehty tutkimus, suoriin menetelmin tehty tutkimus on taas kielikäsitely-tutkimusta (Saviniemi, sähköpostiviesti 21.11.2017). Myös Kalajan mukaan kieliasenteita voi tutkia vain epäsuorasti. Kalajan mukaan tutkimusmenetelmä on epäsuora, jos tutkittavaa ilmiötä ei voi havainnoida ulkoisesti, vaan siitä, mitä koehenkilöiden päässä mahdollisesti liikkuu, joudutaan tekemään epäsuoria päätelmiä. (Kalaja 1996: 206.)

3. ANALYYSIOSIO

Analysoituani aineistoa tekemällä sisällönanalyysiä ja kriittistä diskurssianalyysiä sain rajattua aineistosta tutkimukselleni epäoleellisen aineiston pois. Lopulta aineiston 136 kommentista yhdeksän oli epäoleellisia aineistolleni, joten aineistoni koostuu 127 kommentista. Aineistoesimerkeissä käytän poisjätön merkinä kahta yhdysmerkkiä --. Kommenttien järjestystä aineistossa merkitsen kommentin perässä olevalla kirjain- ja numeroyhdistelmällä. K = kommentti ja K:n perässä oleva numero osoittaa, monesko kommentti ketjusta on kyseessä (Esimerkiksi K1 = Kommentti nro 1).

Aineistossani aktivoituu yhteensä kuusi diskurssia. Diskurssit aktivoituvat sanavalintojen perusteella. Esimerkiksi substantiivit *vouhotus* ja *pelleily* ja verbivalinnat *ärsyttää* ja *loukata* aktivoivat diskursseja. Olen eritellyt diskursseja sanavalintoja tarkastelemalla, ja tarkastelun päätteeksi saanut eristettyä aineistosta kuusi erilaista diskurssia.

1. Väheksyntädiskurssi
2. Valtadiskurssi
3. Laatudiskurssi
4. Vuorovaikutusdiskurssi
5. Tasa-arvodiskurssi
6. Tunne-diskurssi

Diskurssien jaottelussa pyrin selkeyteen ja kattavuuteen. Suuri määrä diskursseja aiheuttaa analyysiin sekavuutta. Koin järkevämmäksi muodostaa esimerkiksi laatudiskurssista aladiskurssit mallinanto ja laaduttomuus, sillä ne ovat mielestäni melko lähekkäisiä ja ilmaisevat laadun eri puolia. Tasa-arvodiskurssin olen samalla periaatteella jakanut aladiskursseiksi vastakohtien perusteella, eli sen mukaan, koetaanko linjauksen edistävän tasa-arvoa vai ei. Jos olisin muodostanut aladiskurssien sijaan vastakohtille omat diskurssit, olisi diskurssien määrä noussut liian suureksi ja analyysiosio olisi käynyt epäselväksi. Diskurssien molemmat puolet tulevat kuitenkin aladiskurssien kautta esitellyiksi, joten pidän jakoa kattavana.

Diskurssien aktivoitumisen välillä on määrällisesti pieniä eroja. Kokonaisuutena tarkastellen suurin diskurssi, väheksyntädiskurssi, aktivoituu 39 kommentissa ja pienin, tunnediturssi, 16 kommentissa. Muiden diskurssien välillä vaihtelu on selvästi pienempää. Esimerkiksi toiseksi suurin diskurssi valtakurssi aktivoituu 38 kommentissa, joten ero suurimpaan diskurssiin on hyvin pieni. Esittelen analyysiosiossani diskurssit suuruusjärjestyksessä suurimmasta pienimpään diskurssien koon hahmottamisen helpottamiseksi.

Analyysiosiossa tarkastelen keskustelussa aktivoituvia diskursseja ja niistä heijastuvia asenteita. Pyrin vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni yhdistämällä sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin menetelmiä ja toiseen tutkimuskysymykseen hyödyntämällä kansanlingvististä asennetutkimusta. Aktivoituneiden diskurssien pohjalta esittelen niistä heijastuvia asenteita.

Aktivoituvia diskursseja tutkiessani olen Saviniemen mukaisesti yhdistänyt sisällönanalyysiin diskurssianalyysin abstrahointivaiheessa. Olen abstrahoinut eli yhdistänyt samansisältöisiä luokkia, ja siten saanut yläluokkia. Yläluokkien perusteella muodostetaan aineistossa aktivoituvat diskurssit. (Saviniemi 2015: 202–203.) Analyysiä olen toteuttanut kirjaamalla *word*-taulukoon analyysivaiheisiin sopivia poimintoja aineistostani. Havainnollistan analyysini tekemistä taulukolla 1.

Nro.	Kommentti	Redusointi	Klusterointi	Diskurssi
52	Harhaanjohtavaa viestintää käyttää muita kuin virallisia (perustuslaki) määriteltyjä termejä. Ei tällaisella Aamulehden yksipuolisella linjauksella asioita muuteta, ehkä joku pieni keskustelu saadaan aikaan, joka nopeasti unohtuu. Onko tämä Aamulehden linja jatkossakin, viestiä vähän sinne päin asioista?	Harhaanjohtava Virallisuus Perustuslaki Vaikuttaminen Merkityksettömyys Viestintä	Selkeys Laki Valta Vähättely Laatu	Vuorovaikutus Valta Väheksyntä Laatu

Taulukko 1. Esimerkki sisällönanalyysin ja diskurssianalyysin yhdistämisestä (Saviniemi 2015: 241).

Muodostin esimerkiksi pelkistyksistä *virallisuus* ja *perustuslaki* yläluokan *laki*, joka hahmottui abstrahointivaiheessa *vallan* kanssa osaksi valtakurssia. Redusointien pohjalta muodostuvia klusterointeja on yhteensä 14, jotka aktivoivat diskursseja. Vuorovaikutusdiskurssia aktivoivat lausumat, joissa keskeistä on selkeys, tottumus ja lukijan huomioiminen. Tasa-arvodiskurssia aktivoivat lausumat, joissa omaa kantaa perustellaan tasa-arvolla, oli lausuman tavoite sitten puoltaa tai vastustaa linjausta. Väheksyntädiskurssia aktivoivat lausumat, joissa linjauksen merkitystä vähätellään tai joku muu arvotetaan tärkeämmäksi. Laatudiskurssia aktivoivissa lausumissa huomiota kiinnitetään mallinantoon ja lehden tasoon tai laatuun. Tunne-diskurssia taas aktivoivat sellaiset lausumat, joissa linjaukseen suhtaudutaan myönteisesti ja se koetaan tärkeäksi, linjaus aiheuttaa voimakasta vastarintaa tai linjauksen ajatus yhdistetään muihin sukupuolineutraalien sanojen aiheuttamaan tunteeseen.

Diskurssit myös limittyvät toisiinsa. Diskurssit esiintyvät samassa kontekstissa keskenään, ja sama lausuma voi aktivoida montaa eri diskurssia. Saviniemen tavoin ajattelen kuitenkin, ettei sama sana kuitenkaan voi aktivoida eri diskursseja. (Saviniemi 2015: 243). Aineistossa esimerkiksi lailla ja virallisilla termeillä perustellaan selkeyden ja ymmärrettävyyden heikkenemistä. Väheksyntä tulee myös usein esiin, kun linjauksen merkityksettömyyttä tasa-arvolle kommentoidaan lausumissa. Tasa-arvodiskurssi ja laatudiskurssi limittyvät jommastakummasta aladiskurssistaan kaikkiin muihin diskursseihin, mutta eivät välttämättä kummastakin. Esimerkiksi tasa-arvon myönteinen aladiskurssi ei limity väheksyntädiskurssin tai vuorovaikutusdiskurssin kanssa. Tämä selittynee sillä, että lehden linjauksen myönteisyyttä tasa-arvolle ei perustella vähätellen tai selkeyden kautta, vaan lain, tunteen tai laadun kautta.

3.1. Väheksyntädiskurssi

Suurinta diskurssia, jonka nimesin väheksyntädiskurssiksi, aktivoivat muun muassa lausumissa esiintyvä vähättely ja arvottaminen. Kielitoimiston sanakirjan mukaan arvottamista on sijoittaminen arvoasteikkoon, antaa tietynsuuruinen arvo, määrittää jonkin arvo, arvioida (2017, s.v. *arvottaa*). Aineistossani arvottaminen on nimenomaan negatiivista, eli muut asiat arvotetaan kielen sukupuolineutraalistamisen yläpuolelle. Lausumissa mietitään esimerkiksi, että eikö olisi tärkeämpiäkin asioita kuin kielen tasa-arvoistaminen.

Kielitoimiston sanakirjassa *vähättely* on määritelty seuraavasti: pitää jotakin vähäpätöisenä, puhua jostakin väheksyvästi (2017, s.v. *vähätellä*). Nämä kaksi klusterointia esiintyvät aineistossani yhteensä 39 kertaa, eli runsaat 30 % koko aineistosta sisältää vähätelyä tai arvottamista. Niistä muodostetun väheksyntädiskurssin aktivoimat lausumat ovat sanallisilta ilmauksiltaan laajoja. Lausumissa mietitään, eikö olisi tärkeämpääkin tekemistä kuin tämä. Nimimuutoksia tärkeämpiä asioita nimetään olevan muun muassa vanhustenhoito, arjen tasa-arvo ja lyhenteistä luopuminen. Aamulehden linjaus nähdään *näpertelynä tyhjän kanssa*.

1. *Maailmassa on paljon tärkeämpiäkin mietittävää. Ei minua nuo häiritse. Mietitään mieluummin, miten vanhustenhoito saadaan kuntoon. (K51)*

2. -- *Typerää venkoilua koko nimiasialla pelleily. (K58)*

3. -- *Herää kuitenkin kysymys tämäkö on median tehtävä, näpertely tyhjän kanssa.... (K133)*

Esimerkissä 1 on nähtävissä väheksyntädiskurssille tyypillinen arvottaminen. Esimerkissä 1 esitetään kirjoittajan mielestä kielen tasa-arvoistamista tärkeämpiä asioita, kuten vanhustenhuolto. Kirjoittajaa sukupuolittuneet nimikkeet eivät häiritse. Tämä kertoo siitä, ettei tittleiden muuttamista pidetä tärkeänä ja että muut asiat arvioidaan kielen tasa-arvoistamista tärkeämmäksi. Arvottamisessa on havaittavissa selvä hierarkia. Pienempiin, kirjoittajalle vähäpätöisiin asioihin ei tarvitse puuttua, jos suurempiakin huolenaiheita on olemassa. Tällaisesta arvottamisesta voidaan tulkita, ettei kielen tasa-arvoistamista nähdä tarpeelliseksi tai tärkeäksi.

Vähättely on havaittavissa esimerkistä 2. Kielen tasa-arvoistamista kutsutaan *nimiasialla pelleilyksi* ja sitä pidetään *typeränä venkoiluna*. Näistä sanavalinnoista voidaan tulkita kirjoittajan vähättelevä ja torjuva näkemys tittleiden muuttamista kohtaan. Muutoksen nimeäminen *typeräksi* ja *pelleilyksi* vähättelee asian tärkeyttä ja tarpeellisuutta. Pelleilyllä voidaan viitata myös siihen, ettei kielen tasa-arvoistamisessa olla edes tosissaan, vaan asia nähdään jopa huvittavana. Sama vähättely välittyy myös esimerkistä 3. *Näpertely* nähdään usein joutavaksi ja vähäpätöiseksi, ja se, että näperrellään *tyhjän kanssa*, vahvistaa lausuman vähättelevää sävyä. Tyhjä on sisältöä vailla, (KS 2017, s.v. *tyhjä*), joten kielen tasa-arvoistamista ei nähdä minkään arvoisena.

Yhteyttä kielen *mies*-edusosan ja ajattelun välillä ei tunnusteta. Vakiintuneiden termien nähdään olevan sukupuolineutraaleja, eikä *mies*-sanana koeta viittaavan mieheen. Esimerkiksi *lakimiehen* nähdään tarkoittavan yhtä paljon sekä naista että miestä. *Mies*-loppuisten termien koetaan erkaantuneen sukupuoleen viittaavasta merkityksestä.

4. Jos joku on esim. ”lakimies”, niin **kaikki ymmärtävät** että nimestä huolimatta se voi olla aivan hyvin nainen tai mies. Tämä ”mies” termi on **erkaantunut täysin sukupuolesta näissä vakiintuneissa nimikkeissä**. (K120)

Yleistys siitä, että kaikki ymmärtävät, millä nimitykseen viitataan, toimii tässä tilanteessa retorisenä keinona. Oma käsitys yleistetään koskemaan kaikkia muitakin. Vaihtoehtona ei nähdä, että joku kuvittelisi *lakimiehen* tarkoittavan sukupuoleltaan vain miestä. Vakiintuneiden nimikkeiden erkaantuminen sukupuolesta esitetään indikaatiivissa varmana tietona. Erkaantuminen rajataan kuitenkin ulottumaan vain vakiintuneisiin nimikkeisiin, jolloin lausumassa aktivoituu myös valtakurssi.

Aineistossa esiintyy myös sävyiltään sarkastisia lausumia. Ne saattavat olla näennäisesti myönteisiä, mutta niiden sarkastisen sävyn vuoksi tulkitse ne vähättelyksi. Sarkasmia on kielitoimiston sanakirjan mukaan pureva iva; purevan ivallinen ilmaus (2017, s.v. *sarkasmi*). Iva taas on sävyiltään halveksivaa pilkantekoa, joten sarkastiset kommentit sijoituvat väheksyntädiskurssiin. Mielikäisen ja Palanderin mukaan oudot sanat ja ilmaukset koetaan helposti humoristisiksi, jolloin niistä tehdään pilkan aiheita (Mielikäinen & Palander 2014: 14). Kommentoijat kokevat siis mahdollisesti uudet tittelit ja *mies*-edusosan poistamisen oudoksi ja ehkä hieman väkinäiseksi. Tällöin uudistukset voidaan nähdä humoristisina, mikä taas näkyy kommenttien sarkastisuutena.

5. Toivottavasti tätä **sovelletaan** jatkossa johdonmukaisesti **kaikkein**. Esimerkiksi sanontaa ”**pojat ovat poikia**” voisi jatkossa sanoa että ”**Nuoremman polven XY-kromosomistoiset ovat nuoremman polven XY-kromosomistoisia.**” (K107)

6. -- Oven saa avata vain koulutuksen saanut **sähkömies**. Sitten myöhemmin luki: Oven saa avata vain koulutuksen saanut **sähköhenkilö**. Kuulosti **hölmöltä**. Nykyään lukee: Sähköalan **ammattihenkilö**. Mielestäni parhaalta kuulostaisi: Koulutuksen saanut sähköasentaja. -- (K64)

Esimerkissä 5 pelkästään sanojen kirjaimellinen merkitys on myönteinen, mutta lausuman sävy on sarkastinen. Lause *toivottavasti tätä sovelletaan jatkossa johdonmukaisesti kaikkeen* on näennäisesti myönteinen, mutta kommentin seuraava lause osoittaa edellisenkin lauseen sarkastiseksi. Myös lausuman indefiniittipronomini *kaikkeen* osoittaa liioittelevaa funktiota ja luo lausumaan sarkastisen sävyn.

Esimerkissä 6 *mies*-edusosan korvaaminen *henkilöllä* kuulosti kirjoittajan mielestä hölmöltä. Sanan oudoksi kokeminen ei suoraan aiheuta kommenttiin sarkastisuutta, mutta lausumassa on havaittavissa humoristisuutta ja sanaleikkejä. Engelbergin mukaan jotkut oudoksuvat kielen tasa-arvoistamista siksi, että *mies*-loppuisten nimikkeiden korvaaminen henkilöllä on keinotekoisia. Engelberg kuitenkin toteaa, etteivät *henkilö*-yhdyssanat ole ainoa mahdollinen vaihtoehto ja että niitä on luontevasti käytetty esimerkiksi maskuliinimuotojen vastineena jo pitkään. (Engelberg 2007.) Esimerkissä kirjoittaja itse ehdottaa mielestään parempaa korvausvaihtoehtoa henkilön tilalle, mutta ajatus *henkilö*-yhdyssanan käytöstä *mies*-loppuisten sanojen ainoana jatkajana saa kommentoijan suhtautumaan muutokseen varauksellisesti ja kokemaan muutoksen vaivalloiseksi. Vaivalloisuus saattaa johtaa myös siihen, ettei kirjoittaja suhtaudu asiaan täysin vakavissaan.

Joissakin lausumissa uutisen järkevyyttä kyseenalaistetaan ja sen tarkoitusta epäillään. Uutisen katsotaan peittävän jotain toista uutista. Linjauksen arvioidaan aiheuttavan niin paljon keskustelua sosiaalisessa mediassa, että muut, peiteltävät uutiset jäävät taka-alalle.

*7. Nyt otettiin oikein vakavissaan tuo miestitteliasia, josta on tullut ihmiskunnan **kohtalon kysymys**. Se vaan **sattumalta** tuli peittämään sitä **kohua**, joka käytiin kaupungin ja vanhuskotisäätön tonttien keplottelusta. (K4)*

Aamulehden linjauksen fokuksena nähdään siis muiden kohujen peittely. Sarkastisessa tarkoituksessa käytetyt *kohtalon kysymys* ja *sattumalta* tuovat lausumaan ivaa ja vähättelevän sävyn. *Miestitteliasiaa* tuskin nähdään oikeasti ihmiskunnan kohtalon kysymyksenä tässä lausumassa saatikka sitä sattumana, että linjaus tehtiin *kohun* kanssa samanlaisesti. Epäily siitä, että linjauksen tarkoituksena on ainoastaan peittää muuta kohua, vähättelee linjauksen arvoa ja tärkeyttä. Samalla ajatus siitä, että linjaus nimenomaan peittää jotakin toista asiaa, arvottaa linjauksen peitettävää uutista vähäpätöisemmäksi, mikä taas ilmentää väheksyntädiskurssia aktivoivaa arvottamista.

3.2. Valtadiskurssi

Valtadiskurssia aktivoivat lakiin, vaikutusvaltaan ja virallisuuteen liittyvät sanavalinnat. Esimerkiksi sanavalinnat *laki* ja *virallinen* aktivoivat valtadiskurssia. Sana *laki* saattaa esiintyä yhdyssanan osana, esimerkiksi *perustuslaki*. Eduskunnan puhemies on perustuslain 34 § kirjattu titteli ja perustuslain osuus onkin kommenteissa merkittävä. Laki mainitaan jopa 32 kommentissa, eli yli neljäsosa kommentoijista perustelee kantaansa lailla. Nimikettä puolletaan perustuslailla ja laki nähdään vahvana suunnanantajana uutisoinnissa.

Virallisuuden määrittämään kielitoimiston sanakirjassa olevan ’julkista valtaa edustava; julkisen viranomaisen viran puolesta laatima tai vahvistama; säädöksiin perustuva; hallinnossa käytettävä, hallintoa koskeva’ (2017. s.v. *virallinen*). Se, että lehti käyttää vain virallisia termejä, on valtadiskurssia aktivoivissa kommenteissa tärkeää. Virallisuus mainitaan 12 kommentissa. Näissä kommenteissa virallisuus edustuu kuusi kertaa siten, ettei lakia ole mainittu samassa kommentissa. Lakia ja virallisuutta käytetäänkin usein samassa tarkoituksessa määrittämään oikeita termejä ja vallankäyttöä.

Aineistossa lain mainitsemisella on useimmiten yhteys vallankäyttöön. Vaikkei suoraa oikeutta vallankäyttöön nimettäisikään suoraan kuuluvaksi laille, lailla argumentoisella usein viitataan siihen, että lakiin kirjattuja nimiä tulee noudattaa eikä muulla päätöksellä asiaan voida vaikuttaa.

8. -- EK:n puhemies on puhemies, **kunnes perustuslain 34§ toiseksi muutetaan.** (K11)

9. **Perustuslain** mukaan eduskunnalla on puhemies. Ei sitä voi **Aamulehden** päätöksellä muuttaa. (K70)

Esimerkissä 8 puhemiehen käyttöä perustellaan perustuslailla. Tarkan lakipykälän nimeäminen osoittaa asiantuntemusta ja sillä voidaan pyrkiä saamaan uskottavuutta kommentille. Alistuskonjunktion *kunnes* käyttö viittaa siihen, että vasta perustuslain muutoksella *puhemies*-nimikettä voidaan alkaa muuttamaan. Tämä viittaa taas vallankäyttöön ja siihen, kenellä on oikeus muuttaa termejä.

Kielitoimiston sanakirjan mukaan vaikutusvalta tarkoittaa 'valtaa, kykyä vaikuttaa johonkuhun tai johonkin' (2017, s.v. *vaikutusvalta*). Valtadiskurssiin sisältyvät sekä lain merkitys tittleihin sekä se, kenellä on valta muuttaa termejä. Vaikutusvaltaan ei useimmiten viitata sanalla (*vaikutus*)*valta*, vaan valtaa osoitetaan muunlaisilla tavoilla. Esimerkissä 8 valta nimikkeiden muuttamiseen annetaan sivulauseella *kunnes perustuslain 34§ toiseksi muutetaan*. Aktiivinen vallankäyttäjä on piilotettu passiivilla *muutetaan*, mutta perustuslakiin muuttamisen kohteena tukeudutaan. Toisaalta perustuslakia säädöksenä lienee hankala pitää itsessään aktiivisena, minkä vuoksi perustuslain muuttamisen yhteydessä passiivin käyttö voi tuntua luonnolliselta vaihtoehdolta.

Esimerkissä 9 päättävällä ei katsota kuuluvan lehdelle, vaan nimikettä lailla argumentoitu viittaus vallankäyttöön osoittaa, että lain mukaisia termejä tulee noudattaa. Lehden päätös ei ylety muuttamaan lakia. Edeltävässä kommentissa 8 taas osoitetaan, että titteli on muutettavissa perustuslain muutoksella, ei yksittäisen lehden linjauksella. Vaikutusvallan tässä asiassa katsotaan siis kuuluvan lainsäädännölle.

Esimerkissä 9 nimetään myös suoraan, kenelle vallankäyttö ei kuulu, Aamulehdelle. Yksittäisen nimeämisen lisäksi perustuslain mainitseminen edellisessä lauseessa viittaa siihen, kenelle valta todellisuudessa katsotaan kuuluvaksi. Vaikka pelkästään Aamulehti on mainittu sellaisena, jolla valtaa tittleiden muuttamiselle ei ole, rajaa perustuslain mainitseminen samalla kaikki muutkin mahdolliset toimijat vallankäytön ulkopuolelle.

Vaikka linjauksen ideaa, kielen sukupuolineutraalistamista, pidetäänkin kuudessa valta-diskurssia aktivoivassa kommentissa hyvänä ajatuksena, toteutus katsotaan vääräksi. Lakia pidetään hyvää ajatusta tärkeämpänä.

10. *Aamulehti asettuu siis perustuslain yläpuolelle. Linjaus on aivan asiaton. Tarkoitus on hyvä, ja olen perimmäisestä tavoitteesta samaa mieltä, mutta valtiovallan toiseksi ylimmästä edustajasta soisi sentään käytettävän hänen asemalleen kuuluvaa virallista nimikettä.* -- (K100)

Esimerkissä 10 linjausta pidetään jopa asiattomana sen vuoksi, että se on ristiriidassa lain kanssa. Vaikka kirjoittaja sanoo olevansa perimmäisestä tavoitteesta samaa mieltä Aamulehden kanssa, perustuslain kanssa eriävien termien käyttöä ei hyväksytä. Virallisten termien käyttöä pidetään tavoitetta tärkeämpänä. Tarkoituksen pitäminen hyvänä kertoo,

että ilmeisesti kirjoittaja soisi Aamulehden muuttavan sellaisia termejä, jotka eivät ole lakiin kirjattuja.

Myös käsitys siitä, että Aamulehti asettuu perustuslain yläpuolelle, kertoo toimijoiden välisestä hierarkiasta. Aamulehden asettumista perustuslain yläpuolelle ei pidetä hyvänä asiana, mikä kertoo siitä, ettei Aamulehteä arvosteta enempää tai yhtä paljon kuin lakia. Virallisten nimikkeiden käytön tavoittelu asettaa perustuslain Aamulehden yläpuolelle. Sama hierarkia on näkyvässä läpi valtakurssin aina, kun arvioidaan, kenellä oikeus nimikkeiden muuttamiselle on. Lehden arvovaltaa ei nähdä yhtä korkeana kuin lakia, eikä lehden linjausta pidetä siitä syystä toimivana. Ilmauksen ollessa lakiin kirjattu katsotaan, ettei termejä voi lähteä muuttamaan satunnaisesti. Lehden linjauksella ei myöskään nähdä olevan vaikutusta asioihin, sillä koetaan, ettei lehti voi muuttaa virallisia nimikkeitä. Ristiriidan lain ja lehden titteleiden käytössä katsotaan sotkevan asioita ja vaikeuttavan ymmärtämistä. Selkeys vaarantuu lehden käyttäessä termejä, joita lukijakunta ei tunnista. Vuorovaikutusdiskurssi aktivoituukin monessa sellaisessa kommentissa, joissa aktivoituu myös valtakurssi.

11. *Harhaanjohtavaa viestintää käyttää muita kuin virallisia (perustuslaki) määritellyjä termejä.* (K52)

Esimerkissä 11 muiden kuin virallisten termien käyttöä pidetään harhaanjohtavana, jolloin epäselvyyttä perustellaan lailla. Lainmukaiset, viralliset termit edesauttavat selkeyttä, muut eivät. Valtakurssissa viralliset termit nähdään oikeina ja sellaisina, joita tulisi käyttää. Termien välillä voidaan siis nähdä oikea–väärä-jaottelu.

Valtakurssissa veloitetta käyttäen lainmukaisia termejä ilmaistaan myös modaaliverbillä *tulee* kahdesti samassa kommentissa. Modaaliverbillä *tulee* siis ilmaistaan välttämättömyyttä ja pakkoa virallisten termien käyttämiselle.

12. *Milloin on kyse lakiinkin kirjatusta ammattista tai virkanimikkeistä, tulee niistä käyttää mediassakin oikeita nimityksiä -- tulee häntä kutsua puhemieheksi.* (K62)

Laki, vaikutusvalta ja virallisuus liitetään aineistossa vahvasti yhteen. Ajatus tasa-arvoistamisesta saatetaan ymmärtää, mutta lehden ei katsota voivan muuttaa lakiin kirjattuja, virallisia nimikkeitä. Kun lehti on näin tehnyt, se voi vaikuttaa myös lehden laatuun. Laadudiskurssi aktivoituu aineistossa usein valtakurssin kanssa samassa lausumassa. Lain

noudattaminen ja virallisten termien käyttö nähdään siis myös lehden laadun takeena. Lakia ja sen noudattamista pidetään niin tärkeänä, että sen noudattaminen vaikuttaa siihen, millaiseksi lehti koetaan.

3.3. Laatudiskurssi

Aineistossani Aamulehden sukupuolineutraalin linjauksen katsotaan määrittävän lehden laatua. Laatudiskurssi aktivoituu aineistossani 31 kertaa, eli sen osuus on 24 % koko aineistosta. Laatudiskurssissa uutisoinnin peruslähtökohdiksi määritellään tarkkuus ja täsmällisyys, eikä kaikissa lausumissa lehden linjauksen katsota täyttävän näitä kriteerejä. Toisaalta taas lehden linjaus nähdään hyvänä ja esimerkillisenä, ja muiden lehtien toivotaan ottavan Aamulehdestä mallia. Näiden kahden näkökulman perusteella olen jakanut laatudiskurssin kahteen aladiskurssiin, mallinantodiskurssiin ja laaduttomuusdiskurssiin sen mukaan, pidetäänkö lausumissa linjausta esimerkillisenä vai laatua alentavana. Mallinannon funktiossa laatudiskurssi aktivoituu kahdeksan kertaa ja laaduttomuusdiskurssi taas 23 kertaa. Aamulehden linjauksen nähdään siis useammin heikentävän lehden laatua kuin kasvattavan sitä. Nimesin laadun heikentymistä koskevan aladiskurssin laaduttomuusdiskurssiksi sen vuoksi, että laatu itsessään ei kerro mitään siitä, onko laatu hyvää vai huonoa. Salla Niemen mukaan sanan *laatu* käyttö hyvän laadun merkityksessä on lisääntynyt (Niemi 2008), joten -tOn-päätteen avulla muodostin diskurssia mahdollisimman hyvin kuvaavan nimityksen.

3.3.1. Mallinantodiskurssi

Aineistossani mallinantodiskurssia aktivoivat lausumat, joissa Aamulehden linjauksesta kehoitetaan ottamaan mallia. Mallinantodiskurssi aktivoituu aineistossani kahdeksan kertaa. Myös ne lausumat aktivoivat mallinantodiskurssia, joissa lehden vastuuta sukupuolta syrjivän kielen karsimiseksi korostetaan. Katson, että lehti nähdään laadukkaaksi, jos siitä halutaan otettavan mallia. Tämän vuoksi sijoitan mallinantodiskurssin laatudiskurssin aladiskurssiksi.

Aamulehti nähdään mallinannossa aktiivisena toimijana. Lehden tekemät valinnat ja linjaukset toimivat esimerkkinä muille. Esimerkeissä 13 ja 14 toimintaa kuvataan aktiivin preesensissä sekä indikatiivissa *näyttää* että imperatiivissa *näyttäkää*.

13. *Toivottavasti Aamulehti **näyttää** mallia ja muut seuraavat perässä.* (K131)

14. *Onnittelut Aamulehdelle, **näyttäkää** esimerkkiä muille!* (K116)

Vaikka esimerkeissä Aamulehti nähdäänkin aktiivisena toimijana, esimerkin näyttämällä voidaan nähdä olevan myös oletus siitä, että esimerkkiä seurataan. Vaikka Aamulehdellä on aktiivinen rooli, voidaan taustalla nähdä tavoite myös esimerkin vastaanottamiselle ja sen mukaan toimimiselle. Näissä lausumissa vastuuta annetaan siis myös epäsuorasti muille.

Vastuuta mallinotosta annetaan myös muille suurin kehotuksin. Tällöin Aamulehti voi olla aktiivinen mallinantaja, mutta muiltakin lehdiltä toivotaan aktiivisuutta. Mallinotossa *ottaa*-sana esiintyy aktiivin preesensin kolmannessa persoonassa muodoissa *ottakoon* (esimerkki 15), *ottavat* (esimerkki 16) ja *ottaa* (esimerkki 17). Esimerkiksi *me*-muotoa ei esiinny, esimerkiksi *me otamme mallia*. Vastuu kielen sukupuolineutraalistamisesta nähdään siis kuuluvan etupäässä lehdille.

15. *Aamulehti nosti kissan pöydälle, olen ylpeä lehden päätöksestä. **Ottakoon** mallia Keski-suomalainen, HS ja muut.* (K120)

16. *Toivottavasti muut **ottavat** teistä mallia.* (K83)

17. *Tällaista voisi joka lehdessä **ottaa** huomioon.* (K84)

Lausumissa katsotaan, että jonkun on otettava vastuu kielestä ja sen muuttamisesta. Aamulehti nähdään tässä asiassa toimivan edelläkävijänä. Aamulehden sanotaan osoittaneen johtajuutta. Lehdistöllä nähdään vastuu sukupuolta syrjivän kielen karsimisesta. Lain ei nähdä enää olevan ainoa vaikutusvallan käyttäjä, vaan myös lehdellä nähdään olevan oikeus ja myös vastuu muuttaa kieltä.

18. -- *Kyllä, on **lehtienkin ja muiden medioiden vastuulla** tehdä jotain sukupuolisyrjivälle kielelle.* (K43)

19. *Aamulehti on osoittanut **johtajuutta**.* (K77)

Esimerkissä 18 lehdillä nähdään suorastaan vastuu kielen tasa-arvoistamisessa. Se, että jostain on vastuu, voidaan tulkita tarkoittavan sitä, että asia on jopa välttämätön. Lehden siis täytyy toimia siten, kuin Aamulehti on toiminut, ja muiden medioiden vastuun voi tulkita tarkoittavan jälleen mallinottoa Aamulehdestä. Jos muu media ei toimi Aamulehden tavoin, se ei kannu vastuutaan syrjivän kielen muuttamisesta. Vallankäyttäjäksi ei ole nimetty suoraan ketään tai mitään, esimerkiksi lakia, vaan *kin*-partikkelin käytöllä ilmaistaan se, että myös lehdet käyttävät tätä valtaa ja jakavat vastuuta muiden muassa. Esimerkissä 19 sanavalinta *johtajuutta* osoittaa myös sitä, että Aamulehdellä on selvä mallinantajien rooli. Johtajuuden osoittaminen kuvaa sitä, että Aamulehti on näyttänyt pystyvänsä toimimaan esimerkkinä.

Vastuuta kielen sukupuolineutraalistamisesta perustellaan myös auktoriteeteilla. Auktoriteetteihin vetoaminen on yksi yleisimmin käytetyistä perusteluista (Mäntynen 2003: 105). Retoriikan käytöllä asiantuntijoihin viittaamalla pyritään vakuuttavuuteen. Auktoriteettiin vedotaan diskurssissa muodon hyväksymisen puolesta.

20. -- ***Suomen kielen lautakunta nosti esiin mm. juuri viestimet ja niiden kielenkäytön sukupuolineutraalia kielenkäyttöä koskevassa suosituksessaan vuonna 2007.*** -- (K42)

Sekä Euroopan neuvoston että Suomen kielen lautakunnan suosituksiin viitataan mallinantoa aktivoivissa lausumissa kahdesti. Samalla perusteluna käytetään sitä, ettei Julkisen sanan neuvoston mukaan toimittajien tarvitse noudattaa kaikkia säädöskielen ilmaisuja. Myös kielen vaikutus ajattelumme ja muiden ihmisten hahmottamiseen otetaan esille. Auktoriteetteihin vetoamisella voidaan pyrkiä lisäämään oman mielipiteen arvoa ja asian tärkeyttä. Esimerkissä 20 auktoriteetilla perustellaan viestinten vastuuta sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämisessä. Lehtien vastuulle tasa-arvoisen kielen muuttamisessa annetaan konkreettinen suosituksen antaja, ja näin lehden toimintaa ja linjauksen hyväksyttävyyttä saadaan voimistettua. On sekä lehden vastuu että Suomen kielen lautakunnan suositus toimia Aamulehden tavoin.

3.3.2. Laaduttomuusdiskurssi

Aamulehden sukupuolineutraalia linjausta pidetään lehden laatua heikentävänä asiana lausumissa, jotka aktivoivat laaduttomuusdiskurssia. Diskurssia aktivoivat lehden laatua

kritisoivat lausumat. Diskurssi aktivoituu aineistossani 23 kertaa. Lehden tasoa ja laatua, puolueetonta ja totuudenmukaista uutisointia ja vakavasti otettavaa mediaa ei yhdistetä *puhemies*-tittelin muuttamiseen. Etenkin lain kumoamista ja virallisten nimikkeiden muuttamista ei katsota laadukkaana lehden tehtäväksi. Laaduttomuusdiskurssi limittyikin vahvasti valtakirjaksi. Muun muassa luotettavuus ja totuudenmukaisuus katsottiin lehden uutisoinnin perustaksi, suorastaan vaatimukseksi.

21. -- **Luotettavuus on kuitenkin lehden keskeinen vaatimus.** -- (K115)

22. *Tiedotusvälineelle, jos haluaa **pysyä faktoissa**, olisi kuitenkin parempi käyttää laeissa määritellyistä tehtävistä niiden oikeita nimiä.* (K87)

23. *Uutisoinnin peruslähtökohta kait **pitäisi olla tarkkuus ja täsmällisyys.*** (K107)

Esimerkeissä 21, 22 ja 23 listataan lehden vaatimuksia ja nimetään sitä, miten tulee toimia, jos lehti haluaa säilyttää totuudenmukaisuuden. Esimerkiksi lainmukaisten termien käyttö nähdään totuudenmukaisuuden ehtona. Luotettavuuden nimeäminen vaatimukseksi ilmaisee ehdottomuutta totuudessa pidättäytymiselle. Luotettavuuden nähdään horjuvan, mikäli väärin tittelleiden käyttö aiheuttaa esimerkiksi väärinymmärryksiä, joten Aamulehden linjausta pidetään luotettavuutta vähentävänä ja siten laatua heikentävänä. Konditionaalilla ilmaistaan sitä, että jokin presuppositio on todenvastainen (Hakulinen & Karlsson 1995: 275). Jokin sellainen asia siis esitetään, joka ei todellisuudessa ole olemassa vielä muuta kuin ajatuksen tai mielikuvituksen tasolla (VISK: § 1592). Esimerkissä 23 konditionaali *pitäisi* kuvastaa siis sitä, että kirjoittajan mielestä uutisoinnin tulisi perustua tarkkuudelle ja täsmällisyydelle, mutta hän ei koe tämän toteutuvan tällä hetkellä. Oletan, että kommentilla viitataan nimenomaan Aamulehden uutiseen.

Aamulehden tason katsotaan laskevan linjauksen myötä. Aamulehteä on pidetty vakavasti otettavana medianä, mutta linjauksen myötä sen tason on nähty laskevan. Laadun lisäksi myös ymmärrettävyys ja selkeys kärsivät. Aamulehden lukemista ei katsottu tarpeelliseksi jatkaa, jos lehden uutisointi muuttuu epäselväksi. Vuorovaikutusdiskurssi aktivoituu myös puhuttaessa väärinymmärryksistä, ja vuorovaikutusdiskurssi limittyikin laaduttomuusdiskurssin kanssa useasti.

24. -- *Kyseessä on ylivoimaisesti typerintä, mitä olen **Aamulehden tasoisesta** lehdestä koskaan lukenut.* -- (K12)

25. -- Sellainen ei sovi **vakavasti otettavalle medialle** mikä Aamulehti vielä **tähän asti** on ollut. (K76)

26. Pitänee varmaan lopettaa Aamulehden tilaus, jos ei enää jatkossa **ymmärrä** mistä lehti uusine tasa-arvotermeineen milloinkin puhuu. (K8)

Esimerkissä 24 Aamulehden voi tulkita kommentoijan mielestä olevan tai ainakin olleen tasoltaan hyvä. Aamulehden tasoisesta lehdestä luettu huonoksi koettu uutinen ilmaisee, että yleensä laatu on parempi ja tason oletetaan olevan hyvä. Linjaus kuitenkin selkeästi koetaan huonoksi ja jopa laatua heikentäväksi. Esimerkissä 25 ilmaisu *tähän asti* kuvaa myös lehden laskenutta tasoa entiseen nähden. Aamulehti on nähty vakavasti otettavaksi mediaksi aikaisemmin, mutta nyt laatu on heikentynyt. Esimerkissä 26 lehden uutisoinnin ymmärrettävyyden lasku koetaan niin suureksi, ettei lehteä aiota enää jatkossa tilata. Uutisoinnin taso siis vaikuttaa lukijoiden toimintaan tulevaisuudessa. Selkeys nähdään vuorovaikutuksellisen puolen lisäksi myös lehden laadun takeena.

3.4. Vuorovaikutusdiskurssi

Vuorovaikutusdiskurssi aktivoituu 28 lausumassa, eli sen osuus aineistossani on 22 %. Vuorovaikutusdiskurssia aktivoivissa lausumissa tekstin selkeys, ymmärrettävyys ja totutus ovat keskeisiä. Vuorovaikutusdiskurssi aktivoituu myös, kun kommentissa puhutaan sekoittamisesta ja harhaanjohtavuudesta. *Puhemies*-sanana ymmärrettävyys uutisoinnissa huolestuttaa kommentoijia. *Puhemiehen* ja *puheenjohtajan* välillä nähdään selvä ero, ja näiden termien sekoittumisen koetaan vaikuttavan ymmärrettävyyteen. Esimerkissä 27 ilmenee huoli termien vaihtelusta aiheutuvasta sekaannuksesta. Lausuma aktivoi myös valtakasurssia.

27. Eduskunnan puhemies perustuu perustuslakiin ja sen 42 pykälässä on määritelty puhemiehen tehtävät täysistunnossa. Valiokunnilla ja muilla toimielimissä on puheenjohtajia. Jos jokainen toimitus valitsee itse nimikkeet **sekaannusta** voi tulla. (K102)

Esimerkissä 27 Aamulehden linjausta ei nähdä selkeyden kannalta hyvänä asiana. Lainmukaisia termejä käyttämällä toimitus takaisi selkeyden uutisoinnissa. Modaaliverbin *voi* käyttö ilmaisee kirjoittajan huolta mahdollisesta sekaannuksesta, mutta asiaa ei esitetä varmana, vaan yhtenä mahdollisuutena. *Jokainen toimitus* viittaa mahdollisuuden ilmiön

laajemmasta esiintymisestä ja muiden lehtien aikomuksesta toimia Aamulehden tavoin. Voidaan nähdä, että jos tulevaisuudessa kaikki tekevät omia linjauksiaan, siitä aiheutuu sekaannusta. *Jokainen* voi toimia myös retorisesti yleistäen yhden lehden tekemän linjauksen koskemaan jokaista toimitusta.

Saviniemi (2015) on eristänyt väitöskirjassaan vuorovaikutusdiskurssin. Saviniemi on havainnut, että tiedonvälityksen näkökulmaa korostavat lausumat voivat ottaa huomioon tiedonvälitystehtävän lisäksi tekstin selkeyden, selvyuden ja ymmärrettävyyden. (Saviniemi 2015: 257.) Tutkielmassani vuorovaikutusdiskurssia aktivoivissa lausumissa selkeys ja ymmärrettävyys ovat keskeisiä. Esimerkiksi sotkusta ja harhaanjohtavuudesta puhuminen aktivoivat diskurssia. Esimerkissä 28 *puhemies*-termin muutoksen katsotaan aiheuttavan sotkua.

28. *Helppo sotkea ja johdatella yleistä keskustelua keksimällä omia termejä asioille. Hyvä hyvä.* (K101)

Esimerkissä 28 keksittyjen termien käytön aiheuttaman sekaannuksen nähdään siis aiheuttavan lukijalle epäselvyyttä tekstin ymmärtämisessä. *Sotku* on sävyiltään negatiivinen sana ja yleensä epätoivottu, vastenmielinen asia. Sanan käyttö tuo lausumaan kielteisen sävyn ja kertoo kirjoittajan kielteisestä mielipiteestä linjausta kohtaan. Sanavalinnat *helppo sotkea ja johdatella yleistä keskustelua* aiheuttavat mielikuvan siitä, että linjauksen tarkoituksena nähdään tahallisesti aiheuttaa epäselvyyttä ja sotkua keskusteluun, minkä vuoksi kommentoija on linjauksesta näreissään. Totuttujen termien muuttaminen ja uusien termien aiheuttava sekaannus ovat diskursseja aktivoivien kommenttien keskeinen ajatus.

Saviniemi kirjoittaa väitöskirjassaan vuorovaikutusdiskurssin aktivoituvan lausumissa, joissa kielenhuollon tärkeyttä perustellaan yleisön huomioon ottamisella (Saviniemi 2015: 257). Aineistossani esiintyy sama lukijan huomioon ottaminen. Aineistossani lausumissa vakiintuneiden termien käyttöä perustellaan sillä, etteivät lukijat ymmärrä Aamulehden käyttämiä uusia termejä. Lukijoiden pelätään johtuvan harhaan keksittyjen termien vuoksi. Toivotaan, ettei lukija joutuisi arvailemaan mistä on kyse.

29. -- *jos lukija joutuu arvailemaan mistä tässä on kyse.* – (K120)

30. -- *Jos lehti puhuu pelastajasta palomiehenä, niin **lukijat eivät välttämättä tiedä ammatin todellista nimeä.*** – (K121)

Esimerkissä 29 ja 30 lukijan huomioon ottaminen korostuu. *Arvaileminen* viittaa siihen, että lukija joutuu vailla tietoa päättämään tai veikkaamaan lehden käyttämien titteliä tarkoitetta. *Joutua*-sana taas viittaa siihen, että lukija on pakotettu tekemään tämä epämiellyttävä tehtävä. Lehden toimintaa ei siis pidetä lukijaystävällisenä. Esimerkissä 30 voidaan viitata jopa lehden sivistävään rooliin. Jos lukija ei tiedä ammatin todellista nimeä sen vuoksi, että lehti käyttää väärää termiä, lehdestä on opittu silloin tämä väärä termi. Lehden käyttämien termien ja titteliä vaikutus lukijan sivistykseen olisi tällöin merkittävä, joskaan ei toivotulla tai myönteisellä tavalla. Toisaalta kommentilla voidaan viitata lukijan kokemaan epäselvyyteen uutisoinnissa käytetystä ammatista tai väärinymmärrykseen toimijan ammatista.

Vuorovaikutusdiskurssissa Aamulehden lehden linjaus yhdistetään lehden selkeyteen. Virallisten termien ja keksittyjen termien välillä voi havaita oikea–väärä-jaottelun, jolloin vastaajat arvottavat tietyt termit oikeiksi ja toiset vääriksi. Oikeat termit lisäävät ymmärrettävyyttä, väärät taas heikentävät sitä.

31. *Jos **virallinen ja oikea** nimike korvataan **epävirallisella ja väärällä**, on suuntaus huono ja **harhaanjohtava*** (K113)

Esimerkissä 31 tulkitse *virallisen ja oikean* viittaavan lakiin kirjattuun *puhemies*-titteliin ja *epävirallisen ja väärän* viittaavan Aamulehden käyttämään *puheenjohtaja*-termiin. Väärin termien käyttö rinnastetaan harhaanjohtavuuteen, mikä taas ei ole selkeyden eikä lukijan huomioimisen kannalta hyvä asia. Harhaanjohtavan voi tulkita merkitsevän joko tahallisesti tai tahattomasti harhauttavaksi toiminnaksi. Tarkoitettiinpa lausumassa toiminta tahalliseksi tai tahattomaksi, harhaanjohtavuus ja sen aiheuttama epäselvyys uutisoinnissa vaikuttaa väistämättä lehden laatuun. Vuorovaikutusdiskurssi limittyy selkeyden heikkenemisen kautta laatudiskurssin laaduttomuusadiskurssiin.

3.5. Tasa-arvodiskurssi

Sukupuolineutraaliudesta puhuttaessa tasa-arvo nousee vahvasti esille. Kuten kirjoitin tutkielmani johdanto-osuudessa, Euroopan neuvosto on kannustanut jäsenmaidensa hallituksia ryhtymään toimiin sukupuolten välistä tasa-arvoa tukevan kielen edistämiseksi (Euroopan neuvosto 1990). Tasa-arvo on siis tausta-ajatuksena niin yleisessä sukupuolineutraaliuden edistämässä kuin Aamulehden linjauksessakin.

Tasa-arvoargumenttia hyödynnetään monin eri tavoin. Joissakin kommentteissa sillä perustellaan linjauksen tarpeellisuutta, toisissa taas tasa-arvo nähdään kielellisestä muutoksesta irrallisena ideologiana. Tasa-arvo mainitaan aineistossani 26 kertaa, eli joka viidennessä kommentissa. Myönteisessä sävyssä tasa-arvo mainitaan 10 kertaa. Tasa-arvoa puollettaessa sitä pidetään *trendikkäänä* ja linjauksen sanotaan olevan *tasa-arvon ytimessä*. Kielteisessä yhteydessä tasa-arvo mainitaan 16 kertaa, eli kolmasosan enemmän kuin myönteisessä yhteydessä. Tässä yhteydessä tasa-arvoa pidetään *vouhotuksena* ja Aamulehden tapaa edistää tasa-arvoa vääränä. Tasa-arvoa ei ajatella tehtävän kielen muutoksilla, vaan sen koetaan limittyvän muihin elämän osa-alueisiin. Tämän kahtiajaon vuoksi jaan tasa-arvodiskurssin kahteen aladiskurssiin sen mukaan, onko tasa-arvolla puollettu kielen muutoksia vai onko tasa-arvo eristetty kielen maskuliinisuuksista.

Tiililän mukaan kielelliseen tasa-arvoon tähtäävät toimet eivät ole ongelmattomia. Muidenkin tasa-arvon nimissä tehtyjen ratkaisujen tavoin myös kielelliseen tasa-arvoon pyrkivät ratkaisut voivat olla kiistanalaisia. Käsitykset kielellisestä seksismistä poikkeavat toisistaan, eivätkä kaikki tasa-arvon kannattajatkaan ole yksimielisiä tasa-arvon esteistä. (Tiililä 1994.) Aineistostani käy ilmi, että tasa-arvoa itsessään saatetaan kannattaa, mutta Aamulehden linjausta pidetään vääränä tapana sen edistämiseksi. Tasa-arvon nähdään myös toteutuvan muilla elämänalueilla. Toisaalta joissakin lausumissa linjaus nähdään edistyksekkäänä tasa-arvon kannalta.

3.5.1. Tasa-arvo myönteisenä -diskurssi

Aineistossani kielen sukupuolineutraalistaminen liitetään tasa-arvon edistämiseen. Linjasta kuvaillaan muun muassa sanoilla *ansiokas* ja *tervetullut*. Tasa-arvon nähdään toteutuvan kielen muutoksessa ja sitä pidetään tärkeänä. Kielen merkitys ajattelua ohjaavana on otettu esille. Tasa-arvoisten nimikkeiden nähdään tukevan tätä ajattelun muutosta kohti sukupuolineutraaliutta. Kielitoimiston sanakirja määrittelee tasa-arvon 'naisten ja miesten tasa-arvoksi. Oikeudellinen, taloudellinen tasa-arvo. Tasa-arvon aate. Pyrkimys tasa-arvoon työelämässä' (2017. s.v. *tasa-arvo*). Aineiston lausumissa, jotka aktivoivat myönteisen tasa-arvon diskurssia, kielen muutosta pidetään tasa-arvoisena ja ansiokkaana asiana.

32. *Jälleen kerran erittäin ansiokas avaus **tasa-arvoisemman** maailman puolesta.* (K59)

33. *Asiaa. Nyt ollaan oikeasti **tasa-arvon ytimessä**.* (K130)

Muutos nähdään myönteisenä ja tehokkaana. Kielen sukupuolineutraalistamisen koetaan ajavan tasa-arvoa eteenpäin, jopa lehdistön toimesta tehtynä. Esimerkissä 32 sanavalinta *jälleen kerran* viittaa siihen, että aiemminkin mahdollisesti Aamulehden toimesta vastavia ansiokkaita avauksia on tehty. Esimerkissä 33 tasa-arvon ydin viittaa siihen, että kommentoijan mielestä asia on todella tärkeä ja muutoksella päästään oikeaan suuntaan. Tasa-arvon määritteen perusteella lausumassa ytimellä voidaan viitata myös tasa-arvoa työelämässä, puhutaanhan linjauksessa ammattinimikkeistä. Sukupuolittuneet tittelit eivät edistä tasa-arvoa työelämässä, mutta niiden muuttaminen edistää. Toisaalta lausuma voi olla sävyltään sarkastinenkin. *Oikeasti tasa-arvon ytimessä* voi kärjistäen ja liioitellen viitata päinvastaiseen, turhaan toimintaan. Tulkitsen kuitenkin lausuman myönteiseksi ja ei-sarkastiseksi, sillä mikään muu osa lausumasta ei viittaa selvään sarkasmiin. Kyseisessä lausumassa sarkasmin olemassaolo lienee pelkkä tulkintakysymys.

Tasa-arvoa pidetään tärkeänä ja tavoiteltavana asiana. Eduskunnan käyttämää *puhemiestä* ei pidetä tasa-arvoisena tittelinä, mutta samalla katsotaan, että lehdistöllä on vaikutusta asian eteenpäin viemiseen. Katsotaan, että naistenkin tulee saada pitää sukupuolensa ammatista riippumatta.

3.5.2. *Todellinen tasa-arvo* -diskurssi

Aineistossa titteleiden sukupuolineutraalistamisen katsotaan myös olevan täysin erillään tasa-arvosta. Yhteyttä muutoksen ja *todellisen tasa-arvon* välillä ei nähdä. Linjausta pidetään vouhotuksena eikä sitä pidetä tärkeänä.

34. -- *Menee aivan liian pitkälle tämä **tasa-arvo vouhotus***. (K13)

35. *Kannatan **tasa-arvoa**, ehdottomasti, mutta **tämä tapa on väärä***. -- (K15)

36. *En ollenkaan ymmärrä tätä tänä päivänä olevaa keskustelua jotakin **tasa-arvosta***.
-- ***Sama kai** nyt nimitykselle mikä se on ??*-- (K17)

Esimerkissä 34 sanavalinta *tasa-arvo vouhotus* kuvastaa kirjoittajan asennoitumista tasa-arvoon. *Vouhotus* kuvaa häiritsevän innokasta ja tyhjänpäiväistä touhuamista, eli sillä on selkeästi negatiivinen sävy. Linjausta ja kenties muutakin tasa-arvon nimissä tehtävää toimintaa ei siis pidetä tärkeänä tai myönteisenä asiana. Adverbin *aivan* käyttö ennen sanoja *liian pitkälle* korostaa linjauksen turhuutta ja tarpeellisuuteen nähden suurta tekoa.

Diskurssia aktivoivat lausumat saattavat kannattaa tasa-arvoa, tapaa toteuttaa tasa-arvoa pidetään vääränä. Esimerkissä 35 tasa-arvon edistämisen tapa koetaan vääräksi, vaikka tasa-arvoa kannatetaankin. Lisäys *ehdottomasti* pyrkii vakuuttamaan siitä, ettei kirjoittaja vastusta linjausta tasa-arvon edistämisen vuoksi.

Tasa-arvoajatus kielenkäytössä koetaan myös merkityksettömäksi. Esimerkissä 36 ajatusta tasa-arvosta ylipäänsä ei ymmärretä. Sanavalinta *tänä päivänä* rinnastaa tasa-arvo-keskustelun tähän päivään ja siten tuo mielikuvan siitä, ettei ennen tällaisia asioita ole pidetty tärkeänä, eikä kirjoittaja tee niin vielääkään. Sanavalinta *jotakin* epämääräistää tasa-arvon käsitettä ja sanalla ehkä pyritään vähättelemään tasa-arvolle. Kirjoittajan mielestä on samantekevää, mikä nimitys on. Nimityksillä ei nähdä olevan merkitystä eikä niitä yhdistetä tasa-arvoon.

Titteleiden ei koeta vaikuttavan tasa-arvoon oleellisesti. Linjausta pidetään pelleilynä eikä sen merkitystä kehitykseen nähdä. Tasa-arvon nähdään toteutuvan muilla elämäntiloilla kuin kielessä, ja tasa-arvoon toivotaan pyrittävän muiden keinoja avulla.

37. -- *Eikä tasa-arvoa nimillä ratkaista vaan rahalla.* --. (K58)

38. *Arjen tasa-arvotiedoista syntyy kehitys.* (K67)

Esimerkeissä 37 ja 38 tittleiden muuttamisella ei nähdä olevan merkitystä tasa-arvolle. Esimerkeissä ei kritisoida pyrkimystä edistää tasa-arvoa, vaan Aamulehden keinoa toteuttaa sitä. Tasa-arvon nähdään liittyvän rahaan tai arjen tekoihin, ei nimityksiin. Arjen tasa-arvotiedoilla mahdollisesti viitataan konkreettisimpiin tekoihin ja jokapäiväiseen elämään vaikuttaviin muutoksiin. Aamulehden linjausta ei nähdä tällaisena.

Yleisesti tasa-arvodiskurssissa kommentoijat näkevät linjauksen joko myönteisenä tai kielteisenä uudistuksena tasa-arvon kannalta. Linjauksen evaluoiminen tärkeäksi tai epä-tärkeäksi ja tasa-arvon luokittelu todelliseksi ja vääräksi määrittelevät myös aineistolleni yleistä oikea-väärä-luokittelua.

3.6. Tunne diskurssi

Aineistossani tunne diskurssia aktivoivat lausumat ilmaisevat tunnetta kielen sukupuoli-neutraalistamista kohtaan. Linjaus voi *ärsyttää* tai *huolestuttaa*. Linjausta kommentoidaan myös *naurettavaksi*. Toisaalta linjaus voi tuntua *tärkeältä* ja sen vuoksi ollaan *iloisia*. Tunne diskurssia aktivoidaan käyttämällä affektiivisiä eli tunnepitoisia sanavalintoja.

39. -- *Toimittajakunta haluaa niin kiivaasti erottua ns. valedioista, että ollaan valmiita menemään toiseen äärelaitaan aivan säälittävyyteen asti. Sooo sad...* (K12)

40. *Turhaa ja erityisesti ärsyttävää!* – (K23)

Esimerkissä 39 kirjoittaja kommentoi toimittajakunnan toiminnan menneen *säälittävyyteen asti*. Lausumassa käytetty englanninkielinen ilmaus *Sooo sad* kuvaa kirjoittajan tuntemaa surua tai sääliä linjausta kohtaan. Ilmauksella on myös hieman halveksiva sävy, eikä sillä välttämättä ole kirjaimellista surun ilmaisemisen funktiota. Lausuman yhteydessä ilmaisun voi tulkita tarkoittavan ennemminkin pettynyttä, väheksyvää ja jopa hieman ivallista kannanottoa. Lausumassa arvioidaan myös Aamulehden tasoa, joten se aktivoi myös laadudiskurssia. Koska tunne diskurssia aktivoivissa lausumissa myös väheksyvä sävy tulee vahvasti esiin, tunne diskurssi limittyy myös väheksyntä diskurssin kanssa.

Esimerkissä 40 ensimmäisessä lauseessa sanat *turhaa* ja *ärsyttävää* kuvaavat suoraan linjauksen aiheuttamia tunteita. Linjaus koetaan *turhaksi*, eli sen tekemisestä ei ole mitään hyötyä. Vaikka turha on yleensä negatiivissävytteinen sana, ei sen käytöllä kuitenkaan suoraan väitetä asiasta aiheutuvan vahinkoa. Kuitenkin sana *ärsyttävää* ilmaisee linjauksesta aiheutuvan eräänlaista vahinkoa, ärsytystä. Adverbin *erityisesti* käyttö ärsyttävyydelle suuremman painoarvon kuin turhuudelle, mikä taas kertoo kirjoittajan kokevan linjauksen ennen muuta negatiivista tunteita aiheuttavana ja jopa provosoivana. Linjausta ei siis pidetä millään tavalla hyödyllisenä, ainoastaan negatiivisia tunteita aiheuttavana.

Kielen muuttaminen ja sukupuolineutraalius herättävät ihmisissä tunteita. Tunteet eivät rajoitu pelkästään kyseessä olevaan linjaukseen, vaan myös muuhun kielenkäyttöön. Kielen seksistisyyteen otetaan kantaa myös muiden sanojen osalta. Esimerkissä 41 oletukset isyydestä ja äitiydestä koetaan *häiritsevä*nä. Esimerkissä 42 sedittely koetaan *loukkaava*na.

41. *Itseäni **häiritsee** suorat oletukset äitiydestä ja isyydestä sukupuolen perusteella.* (K28)

42. *Itseäni **loukkaa** suuresti sedittely.* (K36)

Esimerkeissä 41 ja 42 puhutaan negatiivisia tunteita aiheuttavasta kielenkäytöstä ja oletuksista. Vaikka lausumissa ilmaistaankin negatiivisia tunteita, ne voidaan tulkita linjauksen kannalta myönteisiksi. Kun seksistinen kielenkäyttö koetaan häiritseväksi tai loukkaavasti, sillä samalla ilmaistaan epäsuorasti halu tasa-arvoiseen kielenkäyttöön.

Tunteita voi tulkita aineistosta myös ilman konkreettista tunnesanaa. Tulkitsemisen kommenttien sisältävän tunnelatausta, jos kirjoittaja suhtautuu asiaan voimakkaasti joko kielteisessä tai myönteisessä mielessä. Vahvat ja kärjistävät sanavalinnat, liioittelu ja ehdoton suhtautuminen asiaan kertovat kirjoittajan voimakkaista tunteista. Silloin lausumassa aktivoituu tunnediskurssi.

43. *Eli Aamulehti päättää **rikkoa lakia**, koska se ei sovi heidän maailmankuvaansa. **Mitä seuraavaksi? Jätetään verot maksamatta**, koska se laskee liiketuloa. **Valehdellaan uutisissa, että ne sopivat paremmin Aamulehden näkemyksiin. **Hakkeroidaan, varastetaan** tietoa yksityisiltä, yrityksiltä ja valtiolta, koska onhan ”kansalla” oikeus***

tietää. Tästä lähtien Aamulehden on turha tehdä uutisia mistään rikollisuudesta.
(K39)

Esimerkissä 43 Aamulehden sanotaan *rikkovan lakia* ja kysytään, *mitä seuraavaksi?* Kysymykseen vastataan listaamalla virheitä, joita Aamulehti mahdollisesti tulevaisuudessa tulee tekemään. Aamulehden myös kerrotaan olevan jatkossa jäävi uutisoimaan rikollisuudesta. Liioittelu ja paljoksunta ovat konventionaalisia tapoja ilmaista asennetta. Vaikka kirjoittaja ei kommentoi omia tunteitaan millään tavalla, hänen käyttämänsä sanavalinnat *valehtelu*, *varastaminen* ja *rikollisuus* kertovat linjauksen herättämistä negatiivisista ja voimakkaista tunteista. Aamulehden linjaus rinnastetaan rikoksiin, esimerkiksi valehteluun ja varastamiseen. Linjauksen aiheuttama tunne voi olla niin suuri, että toiminnan rinnastamisella rikollisuuteen pyritään ilmentämään ja purkamaan omaa, vahvaa negatiivista tunnetta.

Myönteisiä tunteita esitetään jonkin verran aineistossani. Periaatteessa kaikki myönteiset kommentit voidaan tulkita ilmentävän positiivista tunnetta. Linjausta kommentoidaan muun muassa hienoksi ja mainioksi, mikä ilmentää linjauksen herättävän myönteisiä tunteita. Myönteisiä tunteita ilmaistaan myös konkreettisin tunnesanojin.

44. *Olen iloinen tekemästänne linjauksesta. -- Lehtenne on nyt ottanut sivistäjän roolin, mistä olen aivan tavattoman iloinen.* – (K124)

Esimerkissä 44 lehden linjaus saa kommentoijan iloiseksi. Adjektiivi *iloinen* mainitaan lausumassa kahdesti, mikä korostaa kommentoijan tuntemaa ilontunnetta. Adverbimäärite *tavattoman* korostaa tunteen suuruutta. Linjaus saa siis tuntemaan jopa voimakkaita positiivisia tunteita.

Tunteita ilmaistaan sanojen lisäksi välimerkein ja symbolein. Huutomerkkin käyttö lisää sanojen painokkuutta ja näin voimistaa myös niistä välittyvää tunnetta. Huutomerkkit voidaan tulkita myös affektisiksi. Aineistossa esiintyvä sydänsymboli kuvastaa lämmintä tunnetta, jopa rakkautta asiaa kohtaan. Sydänsymboli esiintyy aineistossani kahdesti.

45. *Hieno uudistus! Kannatan ihan täpöillä!Kyllä sukupuolineutraalin kielen tulee olla jokamiehen oikeus <3* (K77)

Esimerkissä 45 sekä huutomerkkien että sydänsymbolin käytöllä painotetaan myönteistä ja iloista suhtautumista asiaan. Toisaalta myönteisten kommenttien tulkitseminen sarkastiseksi on mahdollista. Huutomerkkien ja sydänsymbolien käytöllä voidaan mahdollisesti kuvastaa liioittelevaa ja sarkastista suhtautumista. Geneeristä ilmausta *jokamiehen oikeus* voidaan tulkita käytettävän asiayhteyden sopivana humoristisena heittona. Varmaa tulkintaa lausuman sävystä on mahdotonta tehdä, mutta tulkitseen lausumaa tutkielmassani myönteiseksi kommentiksi, oli siinä mukana sarkasmia ja huumoria tai ei.

Kielteisen tunteiden lisäksi aineistossa esiintyy myös neutraalia tunnetta kuvaavia lausumia. Neutraalistamista ei koeta erityisen tärkeänä, mutta sen merkitystä ei myöskään vähätellä. Neutraalia suhtautumista esiintyy kuitenkin selvästi vähemmän kuin kiivasta tai myönteistä.

46. *Neutraalius on ok.* -- (K46)

47. *Muut muutokset ovat mielestäni aika neutraali asia, mutta sitä pidän tylyttömänä, että Aamulehti omalla päätöksellään tekee eduskunnan puhemiehestä puheenjohtajan* -- (K127)

Esimerkeissä 46 ja 47 sanoilla *ok* ja *neutraali* on myönteinen mutta myös välinpitämätön sävy lausumissa. Neutraaliutta ja nimenmuutoksia ei pidetä huonona asiana, mutta niitä ei myöskään koeta tärkeiksi. Ilmaisuihin voidaan pyrkiä osoittamaan omaa puolueettomuutta esitettyyn mielipiteeseen. Esimerkissä 46 Aamulehden linjausta ei pidetä hyvänä, ja muiden nimenmuutosten hyväksymisellä voidaan pyrkiä osoittamaan, ettei näkemys johdu kielteisestä asenteesta tasa-arvoon. Näin ehkä pyritään saamaan tasa-arvon ja nimenmuutosten kannattajat omalle puolelle ja näkemään oman perustelun keskeinen ajatus. Samalla vältetään vastanäkemykset kielen sukupuolineutraalistamisen hyödyllisyydestä.

3.7. Diskursseista heijastuvat asenteet

Aktivoituneista diskursseista voidaan katsoa heijastuvan erilaisia asenteita. Koska aineisto koostuu kommenttiketjusta eikä sitä ole kerätty esimerkiksi *Likert*-asteikkoa tai

muita suoria menetelmiä hyödyntäen (Kalaja 1999: 49), analyysini perustuu diskursiiviseen tulkintaan. Kalajan mukaan (1996: 208–209) erilaiset mittarit muodostavat koehenkilöille pakkopaitoja, sillä vastaajat eivät voi reagoida ärsykkeisiin omilla ehdoillaan. Nähdäkseni se, ettei aineistonkeruussa tutkijan rakentamat konstruktiot tai tutkijan ehdoin kootut lomakkeet rajoita kommentoijien reaktioita, antanee vastaajille mahdollisuuden vastata vapaammin ja ilmaista laajemmin asenteitaan. Koska kyseessä on epäsuora menetelmä, joudutaan tulkinnat siitä, mitä vastaajat mahdollisesti tarkoittavat, tekemään epäsuoria päätelmiä (Kalaja 1996: 206).

Aineistossani väheksyvä ja torjuva asenne on yleinen, mikä voidaan päätellä jo siitä, että väheksyntädiskurssi on suurin aktivoituneista diskursseista. Väheksyntädiskurssista heijastuu asennoituminen kielen sukupuolineutraalistamisen tärkeyteen. Asenne on poikkeuksetta kielteinen. Kommenttien väheksyvistä sävystä ja sanavalinnoista heijastuu kirjoittajien näkemys siitä, ettei tasa-arvoinen kieli ole tärkeä eikä kieltä ole tarvetta muuttaa. Tämä taas heijastaa kirjoittajien negatiivista asennetta kielen sukupuolineutraalistamista kohtaan.

Modaalisilla aineksilla, esimerkiksi modaaliverbeillä, arvioidaan esimerkiksi sitä, pidetäänkö jotakin asiaa toivottavana tai välttämättömänä (VISK: § 1551). Katson, että esimerkiksi asian välttämättömänä pitäminen heijastaa myös kirjoittajan asennetta kyseistä asiaa kohtaan ja tuo esille myös asenteen arvioimisen funktion. *Pitää*-verbiä käytetään aineistossani kolme kertaa ilmaisemaan epätoivottua pakkoa kielen sukupuolineutraalistamiselle. Aineistossani *pitää*-modaaliverbillä ilmaistaan siis toimintaa, joka on pakotettua ja kirjoittajalle epätoivottua. Esimerkeissä 48, 49 ja 50 yhdistyvä *miksi pitää* -sanapari kuvastaa kirjoittajien kyseenalaistamista siitä, miksi asia on tärkeä. Samalla ilmauksella osoitetaan omaa asennetta kielen tasa-arvoistamisen merkityksettömyydestä. Asenne on siis epäilevä ja vähättelevä.

48. *Miksi pitää* pyrkiä kohti neutraalia kielenkäyttöä? (K26)

49. *Sukupuoli on luonnon fundamentteja joten miksi se pitää ehdoin tahdoin häivyttää.* (K56)

50. *En ymmärrä, miksi tähän pitää ryhtyä.* (K11)

Väheksyvä asenne ei rajoitu ainoastaan koskemaan väheksyntädiskurssia. Myös tasa-arvodiskurssissa on nähtävissä sama väheksyvä asennoituminen. Diskurssin mukaisesti asenne rajoittuu kuitenkin siihen, onko kielen tasa-arvoistaminen tärkeää tasa-arvon näkökulmasta. Tasa-arvodiskurssi jakautuu kahtia aladiskursseihin sen mukaan, pidetäänkö Aamulehden linjausta ansiokkaana tasa-arvolle vai ei. Diskurssi heijastaa siis kahdenlaista asennetta. Yhtäältä linjauksen ei katsota vaikuttavan todelliseen tasa-arvoon mitenkään. Väheksyntädiskurssille tyypillisesti myös tasa-arvodiskurssista heijastuu siis näkemys siitä, ettei tasa-arvoinen kieli ole tärkeää. Garretin (2010: 20) mainitsema asenteen evaluoiva funktio näkyy näissä diskursseissa vahvasti. Molemmissa diskurssissa arvioidaan, mikä on kielen muutosta tärkeämpää tai edistää paremmin tasa-arvoa. Samalla arvioimisella osoitetaan omaa asennoitumista kieltä kohtaan.

Toisaalta tasa-arvodiskurssissa asennoituminen on myönteistä ja linjauksen nähdään edistävän tasa-arvoa. Modaaliverbiä *tulee* ja konditionaalimuotoa *tulisi* käytetään molempia kerran kuvaamaan tasa-arvoisen kielen välttämättömyyttä. Aineistossani verbillä ilmaistaan jopa vaativaa suhtautumista tasa-arvoisen kielen kehittämiseen. Asenne on siis yhtäältä myönteinen mutta myös vaativa. Kuten aiemmin todettu, konditionaalimuodolla ilmaistaan presupposition todenvastaisuutta (Hakulinen & Karlsson 1995: 275). Konditionaali *tulisi* ilmentää siis kirjoittajan näkemystä siitä, ettei tasa-arvoinen kieli toteudu vielä, vaikka sen tulisi toteutua.

Vallankäyttöön liittyvät asenteet jakautuvat kahtia. Valtadiskurssista heijastuu ajatus siitä, että vallankäyttö ja etenkin virallisten nimikkeiden muuttaminen kuuluvat ainoastaan laille. Laatudiskurssin mallinantoaladiskurssia aktivoivissa lausumissa kuitenkin kielen tasa-arvoistamista pidetään myös lehtien tehtävänä. Asennoituminen vallankäyttöön vaihtelee siis vertailtaessa diskursseja keskenään. Laatudiskurssin toinen aladiskurssi laaduttomuusdiskurssi heijastaa taas kielteistä asennoitumista lehden linjaukseen, ja lehden tilaus aiotaan jopa lopettaa linjauksen myötä. Asenne siis vaihtelee myös diskurssin sisällä.

Vuorovaikutusdiskurssissa ollaan huolissaan etenkin uutisoinnin selkeyden säilyttämisestä. *Puheenjohtaja*-termin käyttö ei kommentoijien mielestä edistä vuorovaikutuksellisuutta tai uutisten paikkansapitävyyttä. Modaaliverbeillä *voi* ja *saattaa* ilmaistaan mah-

dollisuutta siihen, että uutisista tulee mahdollisesti harhaanjohtavia, jos lehti käyttää keksittyjä termejä. Asiaa ei siis esitetä täysin varmana, eikä asenne muutosta kohtaan ole niin ehdoton. *Täytyy*-verbin käyttö ilmaisussa *vääriä virkanimikkeitä täytyy korjata* kertoo taas vahvemmassa näkemyksestä siitä, että väärät virkanimikkeet aiheuttavat sekaannusta ja niitä täytyy korjata. Mahdollisuus korjauksen tarvittavuudelle esitetään siis varmana ja asennoituminen virkanimikkeiden aiheuttamaan epäselvyyteen on huomattavasti jyrkempi kuin *voi* tai *saattaa* -verbejä käytettäessä. Yhteys uutisoinnin epäselvyyden ja Aamulehden linjauksen välillä nähdään siis molempia verbejä käytettäessä, mutta verbivälillä voidaan tehdä ero epäilyksen ja varman tiedon välillä.

Sinänsä näkemys aiheutuvasta uutisoinnin epäselvyydestä ei paljasta mitään kirjoittajien asenteista tai asenteiden positiivisuudesta tai negatiivisuudesta. Kuitenkin sanavalinnat, joita osa kirjoittajista käyttää, ovat sävyiltään negatiivisia ja paljastavat mielipiteeseen liittyviä asenteita. Asenne ei varsinaisesti kuitenkaan liity kielen sukupuolineutraalistamiseen, vaan ainoastaan kyseiseen Aamulehden linjaukseen. Esimerkissä 26 sanat *sotkea ja johdatella yleistä keskustelua* heijastaa kirjoittajan negatiivista asennoitumista lehden linjaukseen. Kommentin voi tulkita myös vihjaavan siihen, että Aamulehti tarkoituksella pyrki vaikuttamaan keskustelun laatuun.

Tunnediskurssi jakautuu myös kahtia myönteisten ja kielteisten tunteiden mukaan. Tunteiden, etenkin voimakkaiden sellaisten, voidaan katsoa heijastavan kirjoittajan asennetta tiettyä asiaa kohtaan. Tunteellista asennetta kuvastavat esimerkiksi ilmaisut *iloinen* ja *ärsyttävä*. Negatiiviset sanavalinnat ja niiden ilmentämät tunteet, esimerkiksi *turhaa, naurettavaa* ja *valehdella*, ilmentävät tunteiden lisäksi väheksyvää asennetta. Koska väheksyntädiskurssi ja tunnediskurssin kielteinen puoli limittyvät selkeästi keskenään, myös niistä heijastuva asenne on samanlainen.

Asenteita tulkitessa on hyvä kuitenkin muistaa, ettei esimerkiksi kielteinen asenne välttämättä koske kielen tasa-arvoistamista yleensä, vaan asenne voi koskea ainoastaan Aamulehden tekemää linjausta. Esimerkiksi vallankäyttöön liittyvä ja linjaukseen kohdistuva negatiivinen asenne koskee nimenomaan Aamulehden linjausta ja näkemystä siitä, ettei Aamulehti voi muuttaa perustuslakiin kirjattuja tittleitä omin päin, ei liity välttämättä kielen tasa-arvoistamiseen. Muuhun kielen tasa-arvoistamiseen ei oteta kantaa,

kanta on kielteinen ainoastaan virallisten titteleiden osalta. Myös laatudiskurssissa arvioidaan vain lehden laatua linjauksen mukaan, eikä muuta kielen tasa-arvoistamista kommentoida. Asenteista ei myöskään voi aina suoraan päätellä, liittyykö asenne yleisesti koko kielen tasa-arvoistamiseen vai ainoastaan Aamulehden linjaukseen. Esimerkiksi vuorovaikutusdiskurssin vaatimus uutisoinnin selkeydestä ja oikeiden termien käytöstä voi koskea yhtä hyvin vain virallisia termejä ja sitä, ettei niitä tulisi muuttaa, tai sitten yleensäkin totuttujen termien muuttamista eli yleisesti kielen sukupuolineutraalistamista.

Kuten esimerkiksi vallankäytön osalta voidaan huomata, asenne samaan asiaan voi muuttua diskursseja vertailtaessa. Myöskään tasa-arvoon ja laatuun liittyvät asenteet eivät ole kaikki vain negatiivisia tai positiivisia, vaan diskurssin jakautuessa kahtia myös diskurssien heijastamat asenteet vaihtelevat myönteisen ja kielteisen välillä. Sama asenne ei heijastu kaikista diskursseista, vaan karkeasti jaettuna diskurssit ilmentävät joko negatiivisia tai positiivisia asenteita.

Kuten Thurstone on halunnut korostaa asenteiden muodostamia positiivisia ja negatiivisia reaktioita (Garret 2010: 19), myös aineistoni voidaan jakaa karkeasti edustamaan näitä reaktioita. Myös Kalajan (1999: 47) mukaan ihmisten reaktiot ärsykkeisiin ovat joko kielteisiä tai myönteisiä. Kaikissa kuudessa diskurssissa esiintyy negatiivista reagointia ja kielteistä asennetta. Positiivinen asenne taas heijastuu ainoastaan kolmesta diskurssista, eli aladiskursseiksi jakautuneista laatu- ja tasa-arvodiskursseista sekä tunnediskurssista. Tämän jakautuman perusteella voidaan karkeasti yleistää, että kielen sukupuolineutraalistamiseen, koskipa asenne sitten ainoastaan lehden linjausta vai tasa-arvoistamista ylipäätään, asennoidutaan yleisemmin negatiivisesti kuin positiivisesti.

Kuitenkaan kaikki diskursseja aktivoivat lausumat eivät sisällä suoraan negatiivista tai positiivista asennoitumista, joten diskurssienkaan ei voida heijastavan pelkästään negatiiviseksi tai positiiviseksi luokiteltavia asenteita. Esimerkiksi tunnediskurssissa esiintyy neutraaleja kommentteja, jolloin asenne ei ole sen enempää negatiivista kuin kielteistäkään. Myöskään esimerkiksi toteamus siitä, että lehden keskeinen vaatimus on luotettavuus, ei suoraan kuvaa kirjoittajan asennetta, vaikka näkemyksellä pyritäänkin ilmaisemaan Aamulehden linjauksesta eriävä mielipide.

4. PÄÄTÄNTÖ

Tässä kandidaatintutkielmassa olen tarkastellut Aamulehden sukupuolineutraalista linjauksesta käytyä keskustelua. Keskustelu sukupuolineutraaleista tittleistä ja kielestä ylipäänsä ei ole uusi asia, vaan jo vuonna 1990 Euroopan neuvosto antoi suosituksen jäsenmaillensa sukupuolten välistä tasa-arvoa tukevan kielen edistämiseksi. Myös Suomen kielen lautakunta on ottanut kantaa asiaan ja Kielikelloon aiheesta ollaan kirjoiteltu tasaisin väliajoin.

Aamulehti kertoi uutisessaan, että lehti käyttää tästä edes Eduskunnan puhemiehestä termiä puheenjohtaja. Aamulehden mukaan lehtitekstin ei ole syytä voimistaa ajatusta jonkin ammatin miehisydestä. Uutisen alle kertyi runsaassa viikossa 136 kommenttia, jotka otin aineistokseni. Lopulta yhdeksän kommenttia osoittautui epäoleellisiksi tutkimukseni kannalta, joten aineistoni koostuu yhteensä 127 kommentista.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli selvittää, mitä diskursseja aineistossani aktivoituu. Analysoin aineistoani kriittisen diskurssianalyysin ja sisällönanalyysin yhdistelmällä. Yhdistin diskurssianalyysin sisällönanalyysiin abstrahointivaiheessa. Sisällönanalyysissä syntyneistä yläluokista muodosti lopulta diskurssianalyysivaiheessa kuusi diskurssia.

Tutkimuksessani esiintyvät diskurssit nimesin seuraavasti: 1. Väheksyntädiskurssi, 2. valtakurssiksi, 3. Laatudiskurssi, 4. Vuorovaikutusdiskurssi, 5. Tasa-arvodiskurssi ja 6. Tunne-diskurssi. Esitysjärjestys perustuu suuruusjärjestykseen, eli suurin diskurssi, väheksyntädiskurssi, käsitellään ensimmäisenä.

Suurin diskurssi oli väheksyntädiskurssi. Sen osuus koko aineistossa oli runsaat 30 %, eli melkein joka kolmas kommentti sisälsi väheksyntää Aamulehden linjausta kohtaan. Väheksyntädiskurssi muotoutui klusteroinneista vähättely ja arvottaminen. Väheksyntädiskurssia aktivoiville lausumille on tavallista joko Aamulehden linjauksen tai koko kielen sukupuolineutraalistamisen vähätteleminen ja muiden asioiden tärkeämmäksi arvioiminen. Linjausta kommentoidaan muun muassa typeräksi venkoiluksi.

Valtadiskurssissa lakiin kirjatun *puhemies*-nimikkeen olemassaololla vastustettiin Aamulehden linjausta. Laki, vakiintuneisuus ja vaikutusvalta ovat diskurssin muodostaneita yläkäsitteitä. Suuri osa kommenteista arvioi sitä, kenellä on valta muuttaa nimikkeitä, ja usein laki asetettiin tähän toimeen.

Laatudiskurssia aktivoitui puhuttaessa joko mallinannosta tai laadun heikkenemisestä. Jaoin laatudiskurssin kahteen aladiskurssiin. Ensimmäinen aladiskurssi on mallinantodiskurssi, jossa Aamulehden linjaus nähdään laadun kannalta hyvänä asiana, josta muiden lehtien kannattaisi ottaa mallia. Toinen aladiskurssi, laaduttomuusdiskurssi, puolestaan aktivoituu, jos linjauksen katsotaan heikentävän lehden laatua.

Vuorovaikutusdiskurssia aktivoivissa lausumissa oltiin huolissaan siitä, että Aamulehden käyttämä *puheenjohtaja*-titteli ja muut sukupuolineutraalit nimikkeet voivat sekoittaa uutisointia ja vaikeuttaa ymmärrettävyyttä. Esimerkiksi sanavalinnat *sotku* ja *harhaanjohtavuus* aktivoivat diskurssia.

Tasa-arvodiskurssin jaoin kahteen aladiskurssiin 1. Tasa-arvo myönteisenä -diskurssiksi ja 2. *Todellinen tasa-arvo* -diskurssiksi sen perusteella, nähtiinkö Aamulehden linjauksen edistävän tasa-arvoa vai eikö. Tasa-arvo myönteisenä -diskurssi aktivoituu, jos Aamulehden linjaus nähdään tasa-arvoa edistävänä ja yhteys kielen ja tasa-arvon välillä tunnustetaan. *Todellinen tasa-arvo* -diskurssi taas aktivoituu, jos linjauksella ei nähdä merkitystä tasa-arvon edistämiseksi tai yleensäkielenkäytön ei nähdä olevan sidoksissa tasa-arvoon.

Tunnediskurssissa esiintyi sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Diskurssia aktivoivat affektiiviset sanavalinnat kuten ärsyttävää ja iloinen. Toisaalta myös neutraaliutta esiintyi muutamassa kommentissa. Diskurssia aktivoivat sekä tunteita ilmaisevat sanavalinnat kuten *iloinen* tai *ärsyttävä* ja toisaalta myös lausumat, joissa kirjoittaja suhtautuu tunteellisesti Aamulehden linjaukseen.

Toinen tutkimuskysymykseni oli se, millaisia asenteita aktivoituvat diskurssit heijastavat? Diskurssikohtaisesti pelkistettynä jokaisesta diskurssista heijastuu asenteita. Karkeasti yleistettynä jokaisesta kuudesta diskurssista heijastuu kielteinen asenne kielen suku-

puolineutraalistamista tai Aamulehden linjausta kohtaan. Kolmesta diskurssista, mallinanto-, tunne- sekä tasa-arvo myönteisenä -diskursseista heijastuu myönteinen asenne. Kuitenkaan pelkkä asenteiden jaottelu myönteiseen ja kielteiseen ei ole täysin kattava, sillä myös esimerkiksi tunnediskurssissa esiintyy neutraalia asennoitumista.

Väheksyntädiskurssissa asenne on pelkästään kielteinen. Muutosta väheksytään ja arvotetaan vähemmän tärkeäksi todellisten ongelmien rinnalla. Väheksyntädiskurssissa tyyppillisesti muita asioita arvioidaan kielen tasa-arvoistamista tärkeämmiksi ja täten kielen sukupuolineutraalistamista arvioidaan ei-tärkeäksi. Tämä kuvaa diskurssista heijastuvaa torjuvaa ja vähättelevää asennetta.

Valtadiskurssissa asenne on myös torjuva, sillä Aamulehden nähdään kävelevän lain yli eikä titteleiden muuttamisen nähdä kuuluvan lehden päätäntävällän alle. Valtadiskurssissa asenne kuitenkin koskee yleisesti vain lehden valtaa muuttaa termejä, eikä kielen sukupuolineutraalistamista ylipäätään arvioida.

Laatudiskurssi jakautuu myönteiseen ja kielteiseen asenteeseen aladiskurssien mukaan. Mallinantodiskurssissa lehden linjaukseen suhtaudutaan myönteisesti ja asenne on yleensäkin positiivinen. Muiden toivotaan ottavan mallia Aamulehden linjauksesta. Laaduttomuusdiskurssissa asenne on päinvastainen, ja lehden laadun arvioidaan kärsivän uusien titteleiden myötä. Totuudenmukaisuutta pidetään lehden laadun takeena. Oma asennetta tuodaan esiin muun muassa kertomalla, ettei jatkossa lehteä aiota enää lukea.

Vuorovaikutusdiskurssissa asenne *puheenjohtajaa* kohtaan on yleisesti kielteinen, sillä uusien termien käytön pelätään vaikeuttavan ymmärtämistä ja vaikuttavan selkeyteen. Myöskään vuorovaikutusdiskurssissa asenne ei koske kielen sukupuolineutraalistamista ylipäätänsä, vaan väärin, epävirallisten titteleiden käytön pelätään aiheuttavan uutisointiin sekaannusta.

Tasa-arvodiskurssissa asenne jakaantuu myönteiseen ja kielteiseen aladiskurssien mukaan. Tasa-arvo myönteisenä -diskurssissa asenne on positiivinen ja lehden titteleiden uudistamisen nähdään vaikuttavan tasa-arvoon myönteisesti. *Todellinen tasa-arvo* -diskurssissa titteleiden uudistamisen ei nähdä olevan yhteydessä tasa-arvon parantamiseen,

vaan tasa-arvon nähdään toteutuvan muilla elämänalueilla. Toisaalta myös tasa-arvonäpertelyn nähdään menneen liian pitkälle. Diskurssissa suhtautuminen on siis kielteistä joko termien muutokseen tai tasa-arvoon yleensäkin.

Tunnediskurssissa ilmenee sekä myönteistä että kielteistä asennetta. Termien uudistus nähdään hyvänä ja tervetulleena muutoksena, ja esimerkiksi *iloinen*-adjektiivilla kuvataan uudistuksen aiheuttamaa tunnetta. Toisaalta tunnediskurssissa myös kielteinen asenne tulee esiin muutosten aiheuttaessa ärsytystä ja huolestuneisuutta. Vain muuttamassa lausumassa kielen tasa-arvoistamiseen suhtaudutaan neutraalisti.

Voidaan siis todeta, että aktivoituvien diskurssien ja niistä heijastuvien asenteiden mukaan kielen sukupuolineutraalistaminen jakaa mielipiteitä. Linjaus nähdään sekä ansiokkaana edistyskenä että turhana näpertelynä. Jatkotutkimuksen kannalta mielestäni olisi mielenkiintoista selvittää, vaikuttaako vastaajan sukupuoli tai ikä siihen, miten tärkeäksi hän kokee kielen tasa-arvoistamisen. Aineiston kerääminen kyselylomakkeilla tai haastattelemalla olisi voinut avata mahdollisuuksia määrälliseen analyysiin. Spesifeillä kysymyksillä ja erilaisin suurin menetelmin esimerkiksi asenteita olisi voitu tutkia yksityiskohtaisemmin ja kattavammin. Toisaalta koen, että tällainen epäsuorin menetelmin toteutettu anonyymisti kirjoitettujen kommenttien tutkiminen paljastaa aidompia asenteita kuin esimerkiksi haastattelut.

Analyysin luotettavuutta arvioidessa on hyvä huomioida oma hypoteesi. Hypoteesini oli, että Aamulehden linjaukseen suhtaudutaan hyvin tunnepitoisesti ja tunteiden vaikutus näkyy kommentoijien asennoitumisessa. Hypoteesin mukaisesti tunteellista asennoitumista ja suhtautumista esiintyi, mutta ei niin paljoa kuin oletin. Tunnediskurssi on pienin aktivoituneista diskursseista. Oletin myös, että linjaukseen suhtaudutaan yleisesti melko torjuvasti. Torjuva ja väheksyvä asenne ja suhtautuminen ovat hyvin yleisiä diskursseissa, ja kaikista diskursseista heijastuu negatiivinen asenne. Kuitenkin myös myönteistä ja neutraalia asennoitumista Aamulehden linjausta ja kielen sukupuolineutraalistamista kohtaan esiintyy. En siis koe nojautuneeni omaan hypoteesiini vaan näen tiedostaneeni ja ottaneeni sen huomioon analyysiä tehdessäni.

Analyysissä oltaisiin voitu tulla toisenlaisiinkin lopputuloksiin. Itse esimerkiksi luokittelin sarkastiset, näennäisesti myönteiset kommentit väheksyntädiskurssiin kuuluviksi,

vaikka pelkästään myönteisten sanavalintojen perusteella sarkastiset kommentit olisivat kuuluneet johonkin muuhun diskurssiin. Toisaalta myös lausuman tulkitseminen sarkastiseksi on hieman epävarmaa, sillä täyttä varmuutta sarkasmin tarkoituksellisuudesta on mahdotonta saada. Myös asenteita tulkittaessa on hyvä muistaa, että epäsuoria menetelmiä käytettäessä joudutaan tekemään epäsuoria päätelmiä, joten tekemäni tulkinnat saattavat poiketa jonkun toisen tekemistä arvioista.

Aineistossani argumentit oman näkemyksen puolesta liittyvät siis niin lakiin, laatuun ja selkeyteen kuin tasa-arvoon ja mallinantonkin. Vaikkei kielen muuttaminen tasa-arvon edistämiseksi olekaan uusi asia, siihen eivät kaikki ole vielä valmiita tai sitä ei edes nähdä lainkaan hyödyllisenä. Kriittisen diskurssianalyysin tarkoituksena on paljastaa piileviä valtasuhteita, arvoja ja ideologioita. Tutkimuksessani aktivoituneet diskurssit paljastavat sen, kenellä kielenkäytön muuttamisen vallan nähdään olevan, onko tasa-arvo arvo ylipäättänsä ja onko sukupuolineutraali kieli tavoiteltava ideologia. Aktivoituneet diskurssit ja niiden sisältämät asenteet heijastavat kommentoijien maailmankuvaa ja käsitystä siitä, millainen kielen tulisi olla.

LÄHTEET

Aineisto

AAMULEHTI: 16.09.2017 pääuutisen kommenttiketju. <https://www.aamulehti.fi/paakirjoitukset/olemme-paattaneet-olla-kaikki-ihmisia-200395971>

Kirjallisuus

ENGELBERG, MILA 2007: *Seksistinen suomi*. – Kielikello 4/2007. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1786>

ENGELBERG, MILA 2008: Pärskinää seksismin kielikylvyssä. – Maarit Jaakkola (toim.), *Journalismikritiikin vuosikirja* s. 179–188. Journalismin tutkimusyksikkö. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65343/1797-6014.pdf?sequence=1> (luettu 15.11.2017)

ENGELBERG, MILA 2016: *Yleispätevä mies: suomen kielen geneerinen, piilevä ja kieliopillistuva maskuliinisuus*. Väitöskirja. Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/sukupuolentutkimus, Helsingin yliopisto, Humanistinen tiedekunta.

ERONEN, RIITTA 1990: *Makko vai femakko? Mitä tulee mieleen, kun kuulee sanan sovini?* – Kielikello 4/1990. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=817> (luettu 15.11.2017).

EUROOPAN NEUVOSTO 1990: *Council of Europe – Recommendation N° R (90) 4 on the Elimination of Sexism from Language*. <https://rm.coe.int/1680505480> (luettu 15.11.2017).

FAIRCLOUGH, NORMAN 2001 [1898]: *Language and Power*. London: Longman.

FAIRCLOUGH, NORMAN 1997: *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

GARRET, PETER 2010: *Attitudes to Language. Key topics in sociolinguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950.

HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1995: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- HIIDENMAA, PIRJO 2000: Lingvistinen tekstintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä s. 161–190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- KALAJA, PAULA 1996: ”Englanti valloittaa mielet”. *Kieliasenteiden tutkimisesta*. – Minna-Riitta Luukka, Aila Mielikäinen & Paula Kalaja (toim.), *Kielten kuulossa* s. 205–212. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Korkeakoulujen kielikeskus.
- KALAJA, PAULA 1999: Kieli ja asenteet. – Kari Sajavaara ja Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä* s. 45–72. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- KARPPINEN, KAISA 2002: *Onko kielellinen tasa-arvo utopiaa?* – Kielikello 1/2002. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1319> (luettu 12.10.2017).
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. 2017. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 28.2.2017.
- KOLEHMAINEN, SATU 1995: *Kansa kielen asialla*. – Kielikello 2/1995. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=260> (luettu 12.10.2017).
- KOTIMAISTEN KIELTEN KESKUS 2007: *Suomen kielen lautakunnan kannanotto sukupuolineutraalin kielenkäytön edistämiseksi*. https://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/tiedotteet/tiedotearkisto/tiedotteet_2007/suomen_kielen_lautakunnan_kannanotto_sukupuolineutraalin_kielenkayton_edistamiseksi (luettu 9.10.2017)
- LATVALA, EILA & VANHANEN-NUUTINEN, LIISA (2001): Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi: sisällönanalyysi. – Janhonen, Sirpa & Nikkonen, Merja (toim.), *Laadulliset menetelmät hoitotieteessä*. S. 21 – 43 WSOY, Helsinki.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA 2000: Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksentaustaoletukset. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö*. *Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* s. 133–160 Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2002: Suomalaisten murreasenteista. – Suomen kielen seuran vuosikirja (toim.), *Sananjalka 44*. Turku: Vammalan kirjapaino Oy.
- MIELIKÄINEN, AILA – PALANDER, MARJATTA 2014: *Miten suomalaiset puhuvat murteista? Kansanlingvistinen tutkimus metakielestä*. Helsinki: SKS.

- MÄNTYNEN, ANNE 2003: *Miten kielestä kerrotaan. Kielijuttujen retoriikkaa*. Helsinki: Hakapaino Oy.
- NIEMI, SALLA 2008: *Mistä puhutaan, kun puhutaan laadusta?* – Kielikello 4/2008. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1953> (luettu 22.11.2017).
- PIETIKÄINEN, SARI 2000: Kriittinen diskurssintutkimus. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä* s. 191–217 Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- PIETIKÄINEN, SARI – MÄNTYNEN, ANNE 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Osuus-kunta Vastapaino.
- PIETILÄ, VEIKKO 1974 [1973]: *Sisällön erittely*. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- PIIPPO, IRINA 2016: *Kielen taju. Vuorovaikutus, asenteet ja ideologiat*. Helsinki: Art House Oy.
- SAVINIEMI, MAIJA 2015: *On noloa, jos ammattilaiset tekevät tökeröitä kielioppivirheitä. Toimitushenkilökunnan kielenhuoltotiedot, -käytännöt ja -diskurssit*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulun yliopiston tutkijakoulu: humanistinen tiedekunta.
- TIILILÄ, ULLA 1994: *Kielenhuolto ja kielellinen seksismi. Pitäisikö puhemiehestä tehdä puheenjohtaja?* – Kielikello 2/1994. <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=185> (luettu 11.10.2017)
- TUOMI, JOUNI – SARAJÄRVI, ANNELI 2009: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- VAATTOVAARA, JOHANNA – SOININEN-STOJANOV, HENNA 2006: Pääkaupunkiseudulla kasvaneiden kotiseuturajaukset ja kielelliset asenteet. – Kaisu Juusela & Katariina Nisula (toim.), *Helsinki kieliyhteisönä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. <http://scripta.kotus.fi/visk>.